

SOCIETATEA DE MÂINE

279802

CUPRINSUL:

- Progrese științifice:** *Criza și activitatea culturală* . . . . .
- Probleme sociale:** *Psihologia tinerei generații (aspecte și tendințe)* . . . . .
Filosoful Max Désoir . . . . .
- Figuri reprezentative:** *Figuri din vechea ziaristică ardeleană* . . . . .
- Ardealul vechiu:** *Moșia ardeleană Cetea a logofătului Ivan din Pitești și iobații săi* . . . . .
- Actualități:** *Soluția violențelor* . . . . .
- Crâmpee de viață:** *O curioasă campanie; Intr'o epocă de paradoze* . . . . .
- Cronici culturale și artistice:** D. Mărgineanu: *O pagină din evoluția culturală la granița nordvestică a țării* . . . . .
Richard Wagner. — Operete. — „Rolu civilizator“ al Ungariei. — O scriere senzatională privitoare la istoria Ardealului. — „Adeverul literar“ reorganizat . . . . .
Titanic Vals . . . . .
Gr. Popiți: *Glasul sufletului și al timpului (versuri)* . . . . .
- Pagini literare:** *Țăranii, Porniri (versuri)* . . . . .
Din „Wilhelm Meister“ de Goethe: Harpistul . . . . .
Călătoria simbolică (versuri) . . . . .
Pădure (versuri) . . . . .
Dorință (versuri) . . . . .
La căpătâiul ei . . . . .
„Țara poveștilor“ de G. Tulbure . . . . .
- Discuții și recenzii:** *Intre Franța și Germania. — Ioan Petrovici: Deasupra sbuciumului. — I. C. Petrescu: Metode asupra studiului individualității* . . . . .
- Fapte, idei, observațiuni:** *Redacționale. — O viziune profetică. — Hitler ultima flacără. — Moartea contelui Apponyi. — Contrabanda de arme dela Hirtenberg. — Mănăsturul Clujului sau problema mahalalei. — Figuri ziaristice ardeleni. — Cele două regule ale politicii externe franceze. — Tulburările recente. — Parțialitate și mărginire. — Autorii copertelor. — Administrative. — Bibliografie* . . . . .
- Coperta:** *Pâine copilei* . . . . .
- A. MAIOR**
dr. D. TODORANU
LIVIU RUSU
ION MATEIU
ȘTEFAN METES
HORIA TRANDAFIR
SANDA I. MATEIU
GH. TULBURE
CRONICAR
M.
V. BENEȘ
ION TH. ILEA
ION GHERGHEL
Marta D RĂDULESCU
GRIGORE POPA
CIOCIU ANDERCO
ION I. POPA
D. CIUREZU
ION CLOPOTEL
REDAȚIA
Prof. AUREL CIUPE

Director: ION CLOPOTEL

Redacția și Administrația:

CLUJ, Str. Gelu, 26. Telefon 308

Apare lunar

Un exemplar: 30 Lei

ANUL X

Cluj, Februarie 1933

Nr. 2

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L

Socetăți culturale, școli . . 1000 L

Liber-profesioniști . . . . 600 L

Funcț., studenți, muncitori . 500 L

In streinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

CASSA AUTONOMĂ A MONOPOLURILOR REGATULUI ROMÂNIEI

este una din cele mai importante instituțiuni agricole, industriale și comerciale românești. Are șapte monopoluri în exploatare și administrarea ei (tutunul, sarea, chibriturile, hârtia de țigaretă, cărțile de joc, explozivii și brichetele) dintre cari cele mai importante sunt, monopolul tutunului și monopolul sării. Intrebuințază aproape 8.000 muncitori în Manufacturile de tutun, 6.000 în depozitele de fermentare, 2.500 în saline și aproape 2.000 funcționari în diversele servicii centrale și exterioare.

**Venituri brute circa 6.000.000.000
lei anual**

MONOPOLUL TUTUNULUI

cuprinde cultura, fabricația și vânzarea tutunului cu 24 depozite de fermentarea tutunului, șase Manufacturi de tutun și un Institut Experimental pentru cultura și fermentarea tutunului, dotate cu mijloacele tehnice cele mai moderne.

Suprafața cultivată 16.200 H. cu o producție de aproximativ 15.000.000 Kgr. tutun brut. Intrebuințarea circa 42.500 cultivatori de tutun. Fabrică țigaretă, țigări de foi și tutunuri tăiate, cu

VARIETĂȚILE DE TUTUN CELE MAI CURATE ȘI FIN AROMATE

(Iaka, Persician, Ghimpați, Ialomîța, Sătmărean, Banat Resina și Molovata).

Țigaretile românești sunt cotate azi printre cele mai bune țigaretete din lume, ca de pildă „Ferdinand“, „Macedonia“, „Tomis“, „Mihai“, „București“, „Virginia“, „Specialitate“, etc.

Export în diferite țări.

MONOPOLUL SĂRII

cuprinde extracția și vânzarea sărei

Rezervele de sare evaluate la cca. 15 miliarde de tone, repartizate în 200 de salini, dintre care cel mai mare este acela din Slănic-Prahova, care reprezintă un bloc compact de 60 Km. lungime, 12 Km. lărgime și peste 1.000 metri adâncime.

Din punct de vedere chimic, sarea românească este una din cele mai curate și cu un aspect cristalin.

Producția anuală cca. 300.000 tone, din care 20—30 % destinate exportului.

Export în diferite țări Europene și Asiatice, prin porturile Constanța, Brăila și Giurgiu.

Pentru orice informațiuni, adresați-vă la :

Cassa Autonomă a Monop. Regatului României
DIRECȚIUNEA COMERCIALĂ
Calea Victoriei No. 152 București

BIBLIOGRAFIE

Am primit la redacție revistele :

„VIATA ROMÂNĂSCĂ”, Anul XXV, No. 1—2 Ian.-Febr. 1933, editura „Adevărul”, Abonament anual lei 500.

ADEVERUL LITERAR ȘI ARTISTIC, Seria II-a, Anul XII-a, apare săptămânal. Buc. atelierele „Adevărul”, Lei 5.

VREMEA, Anul VI, 26 Febr., apare săptămânal, director Vladimir Al. Donescu, București, str. Carol 10. Abonament anual 250 lei.

INCOTRO ? Anul III, 26 Febr. 12 pagini, săptămânal. Tip. „Vredea”, str. Carol 10, București. Un ex. Lei 7.

CULTURA POPORULUI, director Th. Iacobescu, Cetatea Albă, No. 1-2 Ian.-Febr. 1933; Abonament anual lei 100.

LUMEA NOUĂ, director Mihail Manoilescu, București, str. Mussolini 27; Abonament lei 200 (apare lunar).

PARLAMENTUL ROMÂNESC, Anul IV, 27 Febr. 1933. Director N. Rusu Ardeleanu. Abonament anual lei 500.

L'EUROPE CENTRALE, apare săptămânal. Anul 8, No. 8. Un an 120 coroane cehoslovace. Praga, Fochova 62.

REVISTA ECONOMICĂ, organul oficial al „Solidarității”, Sibiu, Anul 32, apare săptămânal. Abonament anual 400 lei. Director Const. Pop.

BULETINUL STELEI: Cuvântări, scrieri, poeme, de J. Krishnamurti. Anul IV. No. 1—2, (Ian.-Febr. 1933).

În afară de câteva pagini informative întreg Buletinul reproduce cuvântări, aforismele — numite „cugetări despre viață” — și răspunsurile lui J. Krishnamurti. Numărul 1—2 aduce conferințele ținute în turneul făcut toamna trecută în America.

Răspunsurile date la întrebările puse din auditoriu, relevă o consecvență uimitoare și deșteaptă interesul de a prinde firul acestei noi și interesante concepții.

A apărut în editura „Cartea Românească”

București :

N. Pora : MĂSCARICI, roman, București, ed. Cartea Românească, Lei 75.

Nicolae Th. Ioanțiu : CALAUZA PRACTICĂ A LIBRARULUI, ed. Cartea Românească, București, Lei 20.

M. Sadoveanu : DUMBRAVA MINUNATĂ, editura Cartea Românească, București, Lei 60.

M. Sadoveanu, CĂCOSTĂRUCUL ALBASTRU, Lei 60.

I. Nestor, SCRIZĂILE UNUI AGRICULTOR, Lei 50.

Pagini Alese No. 1 (Neculce: Letopisetul Țării Moldovii), Lei 12.

Pagini Alese, No. 2, V. Alexandri: Poezii populare, lei 12.

Cunoștințe folositoare No. 47, Seria C., Lei 8.

M. Sadoveanu: DUMBRAVA MINUNATĂ, Lei 60.

I. Brătescu-Voinești: ÎN LUMEA DREPTĂȚII, Lei 90.

I. Simionescu, OLARUL SAVANT, C. F. Seria C. 45 lei 8.

M. Eliade: ÎNTR'O MĂNĂSTIRE DIN HIMALAYA, C. F. Seria C. No. 46, Lei 8.

Alte cărți :

Octavian Oniga: STUDIU COMPARATIV ASUPRA POLITIEI JUDICIARE ȘI INSTRUCȚIEI CRIMINALE ÎN LEGISLAȚIILE FRANCEZĂ ȘI ROMÂNĂ, București, Tip. „Modernă”, 1932, Lei 120.

Dumitru Voina: FAZE DIN EVOLUȚIA CONTABILITĂȚII, Cluj, Librăria R. Cioflec, 1932, Lei 90.

Prof. Nicolae Benchea: STENOGRAFIA ȘI SCRIEREA CURSIVĂ. CONTRIBUȚIA ARDEALULUI LA STENOGRAFIA ROMÂNĂ, Brașov, str. Ciociaș 90, Lei 15.

Leca Morariu: PENTRU CÂNTECUL POPULAR, Cernăuți, str. Iancu Flondor 33, („Glasul Bucovinei”), Lei 20.

Ion I. Moța: La sécurité juridique dans la Société des Nations, București, tip. „Bucovina”, 1932, Lei 35.

Excelentele mărfuri

a vechii fabrici de postav din CÎSNĂDIE-SIBIU sunt totdeauna de preferat. De vânzare la

GROMEN și HERBERT

C L U J, — CALEA REGELE FERDINAND, No. 13

Sucursală care și-a făcut renume în capitalele Ardealului

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTA SOCIALĂ ECONOMICĂ

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

CRIZA ȘI ACTIVITATEA CULTURALĂ

de A. MAIOR
profesor universitar

În împrejurările de criză năpraznică în cari trăim, puțini își dau seama, ocupați fiind cu grijile vieții zilnice, de criza culturii și criza de conștiință la care am ajuns. Vom lăsa criza din urmă la o parte și ne vom ocupa de un aspect al crizei culturale care bântue la noi, care bântue dealt-cum și în alte țări, dar care la noi ia forme cu totul amenințătoare și îngrijorătoare.

Ca să amintesc numai un fapt, recunoscut dealt-cum și de alții, anume modul îngrijorător, practicat de unii politicieni fără nici un scrupul, de a-și selecționa din o mulțime de indivizi nepregătiți și dubioși, o clientelă permanentă politică, clientelă ce spre scandalizarea tuturor oamenilor de bine și a acelor care au muncit o viață întreagă, își iau aere a conduce și de a dirija viața socială și politică.

Preocupările politice de o parte, o nerușinată propagandă demagogică de alta, pe lângă că ne-au adus pe cap așa numitele conversiuni, distrugătoare de credit și de comerț, ne-au mai făcut să cunoaștem și diferitele revizuirii ale bugetelor statului, — ale căror urmări dezastruoase asupra culturii naționale le putem observa foarte bine astăzi. O mulțime de institute științifice și asociații culturale ale noastre numai cu greu sau absolut de loc nu mai pot să-și continue lucrările. Laboratoarele și institutele universităților stagnează. Studenții serioși — și nu cei alimentați de o demagogie desfrântă — nu-și pot face nici lucrările strict necesare. Acei puțini dintre savanții noștri cari se ocupă cu cercetări științifice, trebuie să-și întrerupă toată activitatea neputându-și procura nici literatură, nici mijloacele necesare unui studiu serios cum sunt instrumente, chimicale, etc.

În aceste împrejurări dezolante să privim în jurul nostru, la celelalte țări culturale, să vedem ce măsuri s'au luat acolo, pentru a face posibilă, eventual cu mijloace mai reduse, continuarea activității culturale a institutelor mai serioase.

Din parte-mi cred, că dintre toate popoarele europene, nemții, cu spiritul lor practic de organizare, au ajuns mai bine să se organizeze, și încă astfel încât activitatea lor culturală și științifică să dea roade și pe mai departe și să îmbogățească știința și cultura — și astăzi în vremuri grele — cu descoperiri și lucrări de prima importanță.

Era cam în anul 1920, când activitatea științifică a Germaniei era să se prăbușească complet; diferitele instituții științifice au trebuit să-și suspende activitatea, Statul ne mai fiind în situația de a aju-

ta suficient aceste instituții. În astfel de împrejurări fatale se coalizează aproape toate societățile științifice germane și alcătuiesc așa numita: „Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft”.

Acest institut imediat s'a pus la lucru: la organizare. Prin o asistență personală și materială, prin procurarea de aparate și de materiale necesare, alocând burse și sume mai mici sau mai mari cercetărilor, organizând diferite expediții științifice, institutul a reușit să restaureze știința și cercetările germane; de fapt în baza ajutoarelor primite, știința germană se poate mândri cu rezultatele la cari a ajuns.

Domeniul de activitate al acestui institut s'a întins din ce în ce. Față de această extindere a activității sale, — sediul însuși al Institutului se află la Berlin, într'un local foarte modest și cu puține încăperi, — sunt sigur că dacă conducerea unui astfel de institut ar fi în mâna unui Român, atunci prima preocupare ar fi fost crearea unui palat somptuos, care în veci nu s'ar fi isprăvit și ar fi în continuă edificare și reconstrucție, înghițind multe milioane, pentruca în urmă să arate trecătorului niște cărămizi roșii, goale, drept simbol al atâtor întreprinderi publice de ale noastre — și cum avem câteva exemple aci la Cluj.

Dar să revenim la institutul nostru. El este condus de președintele dr. Schmidt din Berlin, fost ministru al cultelor din Prusia.

Institutul primește din partea Reichului și din partea mai multor întreprinderi și societăți diferite mijloace materiale. Folosirea, angajarea și economisirea acestor mijloace este una din cele mai minuțioase. Așa d. e. pentru cercetările experimentale se împrumută anumite aparate de precizie, cari sunt foarte scumpe și pe cari numai Institutul le poate procura. Aceste aparate împrumutate fac drumul dela un cercetător la altul; așa de exemplu instrumentele folosite de expediția germanoruscă pentru exploatarea Pamirului din anul 1928, au fost folosite mai departe de expediția din Groenlanda făcută în anul 1931. Cu un cuvânt toate mijloacele institutului se folosesc în modul mai rațional.

O mulțime de cărți și de reviste științifice nu s'au fi comandate din partea diferiților cercetători. Institutul mai sus menționat ia asupra sa sarcina de a comanda literatură mai greu accesibilă și mai scumpă și a o distribui rând pe rând diferiților savanți, respective instituțiilor științifice.

În mod constant acest institut a organizat un fel

de colectivitate a cercetătorilor științifice. În special au fost încurajate cercetările pe terenul fizicii și chimiei, întrucât aceste cercetări sunt în legătură cu viața economică și comercială, în special cu dezvoltarea tehnicii. Tot astfel au fost încurajate cercetările relativ la igiena publică, întrucât aceste cercetări ating direct ființa și bunăstarea poporului german. Probleme relativ la nobilitatea raselor animalelor domestice au fost rezolvite; în baza acestor rezultate obținute mulți fermieri germani s'au organizat din nou, spre a se folosi de cercetările mai noi.

O mulțime de probleme ale industriei ferului și oțelului au fost elucidate. Cercetări practice în domeniul medicinei și al geofizicii au fost încurajate.

O activitate intensă s'a depus pentru a facilita cercetările relativ la criza economică și financiară, ce bântue astăzi lumea întreagă. Așa numitele cercetări asupra „conjuncturei mondiale” și cari au ajuns la rezultate foarte îmbucurătoare, au luat ființă numai în baza marilor ajutoare acordate de sus numitul institut.

Schimbul de cărți și în general schimbul de li-

teratură între Germania și străinătate e iarăș concentrat în mâna susnumitului Institut. S'au organizat și îndreptat relațiile științifice cu străinătatea. Anual s'a trimis diferiților savanți și institute științifice mai mult ca o mie de pachete de cărți. Se acordă și anumite ajutoare bănești diferiților cercetători cari nu sunt în situația de a-și continua acasă lucrările, însă în mod redus și nu pentru a încuraja luxul.

Cred că este de ajuns să amintesc, că renumita expediție a lui Alfred Wegener în Groenlanda a fost echipată și înzestrată tot de susnumitul institut.

Toate acestea le amintesc pentru a arăta cum se poate ajuta și organiza, în împrejurări grele, munca și cercetarea științifică.

Și la noi se simte lipsa unui fond alimentat de stat și de alte instituții, care să poată facilita lucrările științifice.

Exemplul Germaniei ne arată în ce direcție să lucrăm, și asta cu atât mai mult cu cât institutul mai sus amintit are deja o tradiție, care demonstrează că fără lux și fără palate somptuoase multe intenții bune se pot realiza.

A. MAIOR

Goethe

Din „Vilhelm Meister“

Harpistul

*Dacă te dai singurătății,
O aflu în curând;
Tot omu-și caută rostul vieții,
De ajutor, — nici gând.*

*Da! chinul mi-e tovarăș,
Și de-ași putea să fiu oda'al meu,
Numai al meu,
N'ași fi singur... mereu.*

*Tiptil se strecoară-amanu'nșelat
Să vadă de-i singur odorul...
Tot astfel ziua și noaptea mă sbat,
In singurătate-mi duc dorul,
In chin și pustiu: calvarul.
O, — dac'ași fi'n curând
Singur, — în mormânt,
S'ar isprăvi... cu-amarul.*

Tălmăcire de ION GHERGHEL

La căpătâiul ei

Floare

*Intinsă pe catafalcul luminat
De două făclii;
Privirile tale nu mai vrăjesc
Ca freamătul surâsului de zori;
Nici visuri nu mai țeș împrejur.
Arii fantastice, lanț de fiori,
Unbrele morții încet împletesc
In cavoul tăcut și obscur.*

Floare

*Intinsă pe catafalcul luminat
De două făclii;
Fum de tămâie
Și cânt de prohod în loc de orgii.
Trecutu'n cununi funerare,
Se'ntinde pe trupul sedus de vecii...*

*Scheletul morții se urnește'n drum,
Spre a'nceputului cărare...*

ION I. POPA

Pădure...

*Vuiet și svonuri de ape
se limpezesc sub cerul tău aprins
și ca o taină luminoasă de aproape
cântecul copacilor m'a învins.
Puhoaietele de murmur se afundă
tremurător spre depărtări de zare
și ești atunci profundă și prelungă
ca semnul lumii prins într'o mirare.
Un chiot lung de vrăjitor se pare
că ți-a trecut prin crestele n'florite,*

*de cânti așa de daruri netrăite.
Gătit anume de comunicare
mă 'nvăluie în lumina ta verzie,
mă destușesc 'n larga rapsodie
ca o frântură 'n volbura de mare.
In inima cuprinsă 'n unduire
închizi izvoare gemene și pline
de rodul bucuriilor din mine,
ce vor stărni înaltului uimire
și florilor podoabă grea, pădure.*

GRIGORE POPA

PSIHOLOGIA TINEREI GENERAȚII ROMÂNEȘTI

(ASPECTE ȘI TENDINȚE)

Noțiunea de generație spirituală¹⁾

Cercetătorul ce încearcă să definească natura și înțelesul fenomenelor spirituale ale unei națiuni i se deschid două perspective: una *orizontală* — istorică și alta *perpendiculară* — prezentă. Perspectiva istorică îi dă posibilitatea să prindă cauzalitatea imanentă a cursului unitar al supra-structurii spirituale, constituit dintr-o succesiune de integrări de valori în forme și ierarhii nouă, în vreme ce perspectiva prezentă îi oferă temperatura spirituală a vremii cu întreg complexul de valori ce activează în actualitate. În primul caz, cercetătorul va ajunge să stabilească epoci, curente și organisme culturale a căror spiritualitate evoluează grație efortului creator al generațiilor; în al doilea, va determina stratificarea spiritualității în grupe și sub-grupe de valori susținute de către diferitele clase sociale. Perspectiva prezentă constituie numai un moment al perspectivei istorice. Componentele aflate în secțiunea prezentă a psihicului colectiv își află motivarea și își explică origina — în cazurile cele mai frecvente ale tradiționalismului — în funcție de factorii istorici. Nu însă totdeauna; și anume, atunci când în arena istoriei apare o generație spirituală-creatoare. Când se poate vorbi de o generație în sens spiritual?

Dacă privim o epocă istorică a unei națiuni prin perspectiva unui moment și motivăm toată structura valorilor aflate prin valori vechi și nu descoperim nici un element nou, nici o nouă integrare spirituală față de antecedentele istorice — în acest caz nu se poate vorbi de o generație spirituală-productivă. Nu avem de a face cu generații spirituale nici atunci când în analiza prezentă a psihicului lor colectiv există confuzie de valori, lipsă de diferențiere și autonomizare a acestora nu numai față de trecut ci și în raport cu preocupările și ideile prezente ale colectivității. Dimpotrivă, când în spiritul unei generații desprindem la un moment dat valori cu suficiente note de diferențiere față de valorile trecutului, aflăm sinteze și

1) Reînviind un proces mai vechi, s'a pus din nou de către unele publicațiuni („Vreamea”, „Azi”, etc.) problema tinereii generații românești. În cadrul discuțiilor ce le poate naște această problemă, rândurile de față reprezintă câteva însemnări pe marginea existenței spirituale a acestei generații. Ne interesează aici însă numai elita tinereii intelectualități și problematica ei spirituală și nici decum tendințele de organizare ale tineretului în cadre și ideologii strict politice angrenate partidelor existente.

(Ideile expuse aici au format obiectul unei conferințe ținută la „Cercul de studii sociale și politice internaț.” — Cluj, în ziua de 18 Februarie 1933. De aci caracterul „retoric” al multor fraze).

preocupări spirituale specifice ce reprezintă o atitudine nouă (simbolizată printr-o sensibilitate metafizică, etică și științifică proprie) față de mediu și de momentul istoric, atunci ne găsim în fața unei generații spirituale. O generație poate fi numită spirituală-productivă numai atunci când ea constituie un *tsvor* generator de valori culturale nouă. Nu este însă de ajuns să întâlnim într-o generație un mare creator pentruca să considerăm însăși generația ca spirituală; dacă generația omului mare nu trăește și nu susține colectiv valorile nouă create, el rămâne un izolat. (În istoria noastră culturală poate că „Școala latinistă” și mai ales „Junimea” ar putea fi considerate ca generații spirituale în sensul lămurit mai sus).

Generațiile spirituale presupun o perioadă de timp necesară formării ce precede creațiunile efective.

Istoria culturii cunoaște în afară de epocile spirituale-productive momente de relaxare, de destindere corespunzătoare unor generații pasive, dominate de cătușele tradiției și care par obosite. Ele de obicei urmează unei perioade de mare producție culturală. Dacă nici una din generațiile succesive nu se mai poate ridica la înălțimea spirituală atinsă de o generație anterioară, vorbim de *de-generații*, de epigoni, etc.

Alături de aceste generații mai întâlnim unele specifice fazelor premergătoare unei epoci de creație, generații prin care se face un fel de pregătire profesională a națiunii — caracterizată prin lupte politice și economice — în vederea creerii viitoarelor cadre ale culturii.

Alternanța generațiilor creatoare și neproductive ca și nașterea și moartea organismelor (individualităților) culturale e — după unii teoreticieni — un produs al fatalității istorice. Sistemele culturale de valori (culturile) se nasc, ajung un punct culminant și apoi dispar din arena istoriei. Destinul care domină începutul și sfârșitul vieților individuale domină și viața culturilor (Spengler). Astfel că din punctul de vedere al destinului diferitele feluri de generații sunt deopotrivă de necesare devenirii istorice. Întrucât însă fenomenele spiritului colectiv sunt ireversibile ca și viața psihică individuală, nu există generații creatoare în domeniul spiritualității decât atunci când constatăm o nouă atitudine integrală față de lume și viață. Altfel generațiile biologice-organice se succed înăuntrul unui tradiționalism îngust și acceptat fără nici o rezervă. În acest cazuri generațiile pot fi numite de *obișnuințe* culturale, de învățare a valorilor spirituale și nu de creație efectivă.

Totuși există — după unii filosofi ai culturii — numeroși factori care activează permanent în devenirea istorică silind generațiile biologice să iasă din linia conduitelor vechi și să găsească formule nouă de viață. Acești factori lucrează cu o putere nebanuită în cultura modernă încât au determinat o seamă de reacțiuni violente, anarhice, chiar negativiste

față de întregul ei edificiu căruia Spengler i-a făcut testamentul. Există, altfel zis și utilizând dialectica lui Simmel, un conflict imanent între devenirea dinamică a vieții istorice și formele temporare și statice pe care și le-a creat în diferitele ei momente și care nu mai corespund noilor ei necesități. De aci sforțarea legitimă și firească a vieții de a-și crea noi forme instituționalizate corespunzătoare stadiului ei evolutiv. Cum însă în analiza unui moment istoric nu întâlnim o structură omogenă de forme și de tendințe nouă în devenirea vieții ei, o eterogenitate de forme moștenite din diferitele epoci anterioare precum și variate tendințe și începuturi de forme nouă, conflictul nu este numai istoric (între viață și formele vechi), ci și prezent între diferitele straturi culturale (descendente ale curentelor istorice) care încearcă să-și impună propriile lor forme. Mentalitățile și formele generațiilor anterioare își dispută întâietatea în arena prezentului și, dacă reacțiunea vieții nu este susținută de suficiente forțe nu reușește să schimbe formele vechi și să-și croiască cadre nouă. Efortul vieții este susținut și permanent alimentat de generațiile tinere.

La aceeași constatare ajunge pe alte căi și cu alte mijloace de expresie Jules de Gaulthier atunci când arată că fenomenul cu urmările cele mai grave pentru cultura noastră îl constituie faptul că în împrejurările specifice și nouă de viață ale omului modern, vechile ideale și mentalități ale omenirii care și-au pierdut eficacitatea și caracterul de valori absolute stau în calea năzuințelor de plasmuire ale unei noi sensibilități metafizice adecă ale unei formule de viață corespunzătoare evoluției istorice.

În orice caz, conflictul ce poate deveni o cauză de creație pentru o generație rezumă încordarea acelei generații față de mentalitățile anterioare ca și necesitatea de a căuta atitudinea nouă cu ajutorul căreia să se poată adapta împrejurărilor specifice momentului ei istoric.

Sintetizând, spunem că în curgera istorică generațiile spirituale-creatoare reprezintă o mentalitate nouă, o integrare specifică de valori în comparație cu epocile culturale anterioare. Generația spirituală crează o nouă treaptă în ierarhia civilizației și culturii. Generația spirituală este „mutatis mutandis” echivalentul colectiv al personalității creatoare din domeniul individual. Creația reală este precedată de o epocă de neliniște, de dibuiri și de întrezări a unor nouă perspective pentru viața culturii. Generația spirituală presupune generația biologică-organică. Pentruca o generație naturală (biologică) să ia aspectul unei generații culturale (spirituale) trebuie să poseadă o seamă de caractere ce se pot încadra într-o mentalitate cu o structură proprie de valori care reprezintă un progres și o diferențiere față de trecut.

Urmează ca, după aceste conside-

rațiuni care au încercat să lămuirească noțiunea de generație spirituală, să privim momentul nostru istoric și să căutăm caracteristicile esențiale ale psihologiei tineretului român, apoi să facem bilanțul realizărilor ei spre a vedea dacă ele ne îndreptătesc sau nu s'o numim o generație spirituală-creatoare; dacă nu cumva este mai corect s'o considerăm ca o pre-generație sau mai exact ca o generație spirituală în faza incipientă.

Aspectele psihice ale tinerei generații

Pentru a putea caracteriza elita tinerei generații românești (ce cuprinde tinerii care și-au început și terminat studiile în școlile superioare ale României întregite) trebuie să facem un efort de abstracție grație căruia s'o desprindem, pentru moment, din națiune.

Nu mai e nevoie să scriem că de existența biologică a acestei generații nu se îndoiește nimeni. Există însă ea și ca generație spirituală? Răspunsul la această întrebare îl prevedem într-o mică măsură din cele precedente. Dându-ne seamă de dificultatea problemei care consistă în faptul că rezolvarea ei actuală poate cuprinde o mare doză de subiectivism, încercăm totuși să relevăm câteva aspecte esențiale ale psihologiei tinerei generații.

Din punct de vedere *intelectual* generația tânără are un stoc de cunoștințe și perspective de cunoaștere neasemuit mai numeroase și mai mari decât generațiile anterioare. Procesul de europenizare al tinerei generații sub raportul intelectualității — urmând șirul concluziilor d-lui Polihroniade („Azi”, Ian. 1933) — este quasi-încheiat. Tinerii de azi știu fără îndoială mult și multe. Setea de a cunoaște, accentuată în această generație, mobilitatea socială, frecventarea instituțiilor de cultură apuseană, i-a pus în fața valorilor¹⁾ intelectuale universale încât un tânăr român bine format chiar numai de școlile noastre superioare poate sta pe aceeași treaptă cu orice tânăr produs al vechilor culturi apusene. Aceasta nu numai în ce privește câteva exemplare alese ale tineretului ci și în ce privește media acestuia. Problemele mari ale filosofiei și științei care depășesc hotarele naționale au intrat în ordinea preocupărilor ei cotidiene. Mai mult, chestiunile fundamentale ale existenței, culturii și cosmosului umbresc realitățile imediate. De asemenea se știe că atât preocuparea cât și tendințele de încheiere a unor sisteme filosofice, reprezintă simptomul esențial al începutului de maturizare a culturii unei națiuni. Ei bine, mai mult decât oricând tineretul nostru face fi-

losofie. O filosofie *trăită*, neînvățată din cărți și care are adeseori o nuanță de amărăciune și incompletitudine. Bine înțelese o filosofie a cărei rădăcini se pot căuta și în Orient și în Occident dar care se poate integra în atmosfera filosofică a vremii. Din păcate însă știința și cunoștința tinerei generații nu este pusă în serviciul unui ideal bine definit.

În ceea ce privește tendințele *afectiv-emoționale* întâlnim la tineretul nostru o *instabilitate* evidentă. Individualist accentuat, tânărul actual suferă de un *subiectivism interiorizant* sguđuitor, de o eșafodare internă specifică epocilor ufamodare (Vezi art. Comarnescu în „Vreeme” No. 268-V). Până în prezent o consecință funestă a acestei interiorizări a fost relativizarea și psihologizarea tuturor valorilor și crezurilor, relativizare ce corespunde unei adevărate distrugerii psihice. Paralel cu îmbogățirea intelectului s'au accentuat trăirile anarhice ale emoțivității care au paralizat acțiunea, singură în stare să îndrepte precuparea interiorizantă pe calea realizărilor prin care se putea înlătura tragica problematică internă. Căci știința tinerei generații nu s'a altoit pe realitățile vieții, intelectul dezvoltându-se de dragul de a se desvolta, iar emoțivitatea pierzând frâna diriguitoare a intelectului se manifestă după jocul variabil al impresiunilor momentane. (De altfel această trăire și atitudine internă se poate integra atât în impresionismul și expresionismul artei moderne cât și în neo-vitalismul filosofiei actuale). Universalismului cognitiv îi corespunde, în domeniul activ, trăirea *umanului* — sau a „prea-umanului”. Tânăra generație de azi trăește — datorită largirii orizonturilor ei intelectuale — emoții și sentimente proprii *omului* privit în afară de cadrele naționalului sau a altor cercuri spirituale reduse.

Cresterea intelectului și predominarea afectivului a anihilat acțiunea practică (*voința* propriu zisă) încât pe măsura ce scădea valoarea *actului* realizat, creștea în conștiința tinerei generații valoarea lui „a ști” și „a simți”. Totuși nici cunoștința nici „simțirea” n'au format rațiuni spirituale suficiente căci relativizarea maximă a tuturor valorilor a săpat o prăpastie în psihicul tinerei generații. Decențați spiritualicește reprezentanții tinerei generații simt nevoia absolutului, — pe care îl caută mereu, deoarece relativizarea prea profundă le-au făcut imposibilă aflarea lui în *interior*. Ne întrebăm dacă avem de a face aci cu influența unei anumite filosofii a timpului sau cu rezultatul acțiunii intelectului în domeniul interiorității sau avem de a face cu anumite caractere specifice psihologiei tinereții impregnată de filosofia ultimelor decenii...

Instabilitatea afectivă în raport cu valorile a avut ca urmare faptul că în concepția acestei generații nu s'a putut formula o *ideologie* persistentă și nici nu s'a putut cristaliza o tendință predominantă capabilă să-i stimuleze și să-i coordoneze eforturile. Tinerii elitei intelectuale adoptă cu o ușurință aproape inexplicabilă cele mai contradictorii formule și doctrine. Iată ce scrie un fin reprezentant al acestei generații: „Mă număr și eu printre tineri, și cred

că ceea ce simt eu simt foarte mulți dintre camarazii mei; dacă mâine aş întâlni o soluție mai justă și un mediu mai nutritiv sunt gata să arunc tot și s'o iau dela început, pe alt drum” (M. Eliade: „Vreeme” V. No. 268). „Nutritivul” par'că ne-aduce aminte de „pâinea” lui Gog. — Să mai amintim că același profund spirit a oscilat între Florența și Calcutta, între tragica experiență papiniană și mistica inzilor? (Ni se va replica poate că distanța între acestea nu e prea mare; totuși deoparte avem de a face cu o trăire iar de alta cu o atitudine). Să mai amintim că în urma universalizării intelectuale și a noianului de dorințe irealizate și irealizabile „*Un uomo finito*” a constituit mai ieri biblia spirituală a unei bune părți a tineretului nostru intelectual?

Se pare însă că procesul de auto-„distrugere” a interiorității a luat sfârșit în această generație, iar diferențele manifestări și tendințe ce se profilează în mentalitatea ei ne îndreptuesc să credem că opera de reconstrucție și creație efectivă începe.

Comparând această generație cu cele anterioare găsim că cele din urmă au avut preocupări și tendințe legate de realități apropiate, că având mai puține posibilități de formare intelectuală nu s'au putut ridica la înălțimea trăirilor afective ale tineretului actual, care depășesc, repet cadrelor unui cerc spiritual strâmt. Mai mult, tragedia și problematica spirituală a tineretului nostru de azi este tragedia *omului* privit în Cosmos. Această trăire comună la elita tinerei intelectualități mi-se pare a fi (ca fenomen general) o caracteristică cu desăvârșire nouă în istoria noastră spirituală. Ca urmare discrepanța dintre mentalitatea bătrânilor și tinerilor este mai pronunțată decât oricând. Tinerii sunt neînțeleși de majoritatea bătrânilor, iar aceștia din urmă privesc nedumeriți și neîncrezători manifestările tinerilor. Este însă un fapt constat și constatabil că în medie reprezentanții bătrânei noastre generații par obosiți în urma efortului din marele rășboi — unii chiar sunt vrednice relicve a unor vremi apuse — și trăesc o pasivitate aproape contemplativă în fața celor mai grave evenimente pentru nație, fiind dominați peste tot de tendința aproape biologică (ce nu exclude nici cele mai abjecte mijloace) de a ajunge în posesia bunurilor materiale ce asigură o beatitudine primitivă și ne-creatoare. (Nu intră aci desigur marile și puținele personalități care datorită largimii lor spirituale înțeleg și simt adeseori la fel cu cei din tânăra generație).

Cu această mică intercalare, trecem la tendințele și actele de *voință* spirituală a generației ce ne preocupă.

Cei ce cred în realitatea spirituală a tinerei generații (fie bătrâni fie tineri) sau uită adevăratele note specifice generațiilor spirituale-creatoare sau emit judecăți de supra-valorificare în fața unor realizări pe care numai surzerea timpului le va putea așeza la locul lor potrivit în ierarhia valorilor noastre spirituale. Cu șapte articole de ziar, cu câteva eseuri și cu nu mai puține cronici dramatice nu te poți plasa — ori câtă bunăvoință ai avea — în șirul creatorilor după cum nu poți avea

1) Prin *valoare* înțelegem o *obiectivă* simbolică a unei puternice trăiri interiere având capacitatea de a produce o rezonanță afectivă în conștiința colectivă, rezonanță ce face ca valoarea să fie acceptată ca atare. Instituțiile și creațiunile sunt semnele vizibile ale valorilor; existența efectivă a acestora încetează în momentul în care conștiința colectivității nu mai trăește nimic în prezența lor.

pretenția de a fi conturat spiritualitatea unei generații...

În domeniul literar-artistic există o seamă de realizări efectuate în special de tinerii de dincolo de Carpați. (V. art. d-lui Polihroniade din „Azi” Ian. 1933).

Manifestările pe tărâmul științific atât a celor de dincoace cât și a celor de dincolo, se înscriu pe linia năzuințelor de a duce mai departe evoluția generală a științelor, însă fără creațiuni efective, — pentru simplul motiv că până la 30 de ani abia se poate face o temeinică ucenicie într-o știință.

Tendențele spirituale cele mai vizibile apar în direcția înfiripării ideologiilor politice, social-economice și filosofice (în parte).

„*Criterion*” absoarbe activitatea tinerilor preocupată de problemele nouă ale culturii, cu puțină infuzie de economic și politic.

„*Dreapta*”, într-o bună măsură „*Ază*”, cu aproximație „*Azi*”, militează ideologiile burgheze, etatiste sau deghizat fasciste.

„*Stanga*” și-a conturat poziția prin tendința de transpunere în mediul românesc a materialismului istoric și prin năzuința de a arăta evoluția noastră de stat în funcție de normele unui marxism interpretat. Ea se integrează în ideologia inițiată de întâii noștri socialiști.

Ideologia mai veche, cu atitudine mai mult mistic-filosofică reprezentată de ortodoxismul „*Gândirii*” a prins în mrejele ei pe unii tineri, după cum la alții mai persistă idei specifice tradiționalismului slavofilist al „*Sămănătorului*”.

Ni s'a adus tineretului ardelean învinuirea că n'am creiat nimic dela război încoace și că specificul nostru ar fi un fel de inaniție spirituală. Învinuirea este în parte, nedreaptă pentru că încercări de a realiza ceva au existat și dincoace și dincolo de Carpați, — bine înțeles în diverse domenii și cu diverse obiectivări spirituale. Ardelenii sunt prin temperament mai greoi, mai puțin flexibili și mai persistenti, accentuând totdeauna conținutul în vreme ce cei de peste Carpați sunt flexibili, instabili, puțin persistenti, prețuind forma într'atât încât încearcă să spună multe sub o formă îngrijită chiar și atunci când n'au nimic de spus. Gândindu-mă la această învinuire mi se pun o seamă de probleme la care e greu să se răspundă — cu ușurință — afirmativ: Au creiat tinerii de dincolo o ideologie nouă, o nouă sensibilitate metafizică și culturală? Au creiat valori efective, incontestabile în literatură, artă, știință, filosofie, valori integrate și generalizate în așa fel încât să fie susținute de conștiința colectivă a acestei generații? — Aceste probleme se vor lămurii desinteresat numai ținând seamă de a patra dimensiune: *timpul*. Apoi faptul că la București se găsesc mai multe talente poate fi explicat pe bază pur demografică. În medie populația universității clujene se ridică la cifra de 2500 anual pe când numai a celei din București 10.000 (cifre aproximative care ținesc să ne dea numai raportul dintre densitatea populației universitare). Sunt pe urmă mulți tineri ardeleni care au trecut dincolo ca să găsească medii spirituale mai „nutritive” pentru ca

apoi să întoarcă spatele spre cei ce au rămas.

Există însă la baza manifestărilor spirituale ale tinerei generații de dincoace și dincolo de Carpați un substrat metafizic care poate că va lua, mai curând sau mai târziu, forme conturate la aleșii acestei generații. (Nu mă ocup aci de factorii și împrejurările care concură la geneza acestui fundament metafizic). Deocamdată observăm că științificul și atitudinea pragmatică a ardelenilor ce primează față de preocupările literare și plastic-artistice va putea forma obiectul unei filosofii neo-realiste care crede în puterea științei și care încearcă să alunge nesiguranța din univers și golul intern creat de moartea valorilor absolute prin clădirea unei noi forme de viață concrecută cu realitățile neînșelătoare ale naturii și biologicului. Ardelenii (cei care nu fac politică pentru că cei cari fac sânt morți spiritualicește) caută să formuleze noile cadre ale vieții prin știință, — fac mai multă „abstracție” ar zice Worringer. Așa se explică, în parte, de ce în Ardeal s'a făcut mai mult în știință și prea puțin în artă și literatură. Atitudinea spirituală a tineretului de dincolo de Carpați este mistic-literară și ideologic-politică. Ii interesează mai mult impresiunea decât explicarea. Faptele sânt prilejuri de trăire interioară, — tinerii aceștia fiind, zicem cu Worringer, empatetici. Aceste atitudini sau începuturi de atitudini se completează și integrându-se vor putea forma pietrele de hotar în spiritualitatea creatoare a României de mâine.

Fără îndoială că dacă realizările tineretului n'au depășit stadiul eseuului, iar valoarea creațiilor literare este în curs de precizare, faptul are explicații întemeiate. Creațiunea științifică presupune mult zel și o lungă perioadă de ucenicie și învățare. (Chiar s'ar putea discuta într-o mică măsură prohibiția științifică a unor tineri ardeleni reprezentativi). Creația literară este mai „gratuită” presupunând numai o trăire profundă și nouă și formule adecuate de expresie. Literatură se poate face mai ușor decât știință.

Conchidem că generația tânără este prin *trăire*, formațiune intelectuală și înfiripare de ideologii, suficient de diferențiată față de valorile trecutului, europenizată și universalizată în așa măsură încât ea va putea merge pe calea marilor creațiuni dacă *va avea oportunități favorabile*. Ea încă nu este o generație spirituală decât în *tendențe*, realizările ei vor veni de acum înainte.

Dar în fața tendințelor de valorificare spirituală a tinerei generații se ridică monstrul șomajului și al dezastrului economic național.

Probleme actuale pentru tinăra generație

Pentru a ne da seama de cadrul în care urmează să se desfășoare activitatea spirituală a tinerei generații cât și de actualele ei probleme, ar trebui să zugrăvim evoluția vieții noastre naționale dela marea Unire încoace. Nu vom face-o căci ar însemna să repetăm lucruri cunoscută de toți, ci ne vom mărgini

la desprinderea câtorva aspecte mai interesante, dar tipice.

Unirea cea mare a strâns aproape toată nația sub aceeași suveranitate; s'a dat libertăți și apoi pământ celor ce n'aveau și celor ce luptaseră în război.

În primii ani ai deceniului trecut am trăit momente de înălțare națională, de exuberanță patriotică și de o situație materială onorabilă.

Dictonul „ai carte, ai parte” a răsunat dintr'un capăt la altul al țării pătrunzând până și în cele mai ascunse cătune. Dreptul la carte și prin aceasta la o situație mai ridicată devenise o necesitate comună — după atâtea veacuri de asuprire și întunec spiritual. Primii studenți ai Universității clujene de ex., mărturisesc că erau mai multe burse decât candidați... Invățătorul sau preotul dela țară se „urbaniza” cu trei luni de ședere în Universitate (e vorba de cursiști) devenind profesori pentru ca apoi s'o ia pe drumul întors al propagandelor demagogice. Exodul copiilor ce părăsiau satul cu gândul de a nu se mai întoarce și de a-și croi o soartă mai fericită a fost mai accentuat decât oricând în istoria noastră.

Ar fi fost firesc ca bazați pe aceste începuturi năzuințele mari ale întregii nații să-și găsească realizarea odată cu mândria fiecărui român de a fi înfăptuit un stat *liber și democrat*.

A fost însă numai o umbră trecătoare, o ficțiune ce s'a distrus aproape complet căci existau și atunci ca și acum germeni bolnavi care rodeau însăși temeliiile statului.

Democrația noastră s'a dovedit a fi o falsă democrație, libertatea o domnie a bunului plac, iar conducătorii profitorii ai credulității și incapacității masselor necultivate. Nația a devenit o întinsă turmă de cobay pentru experimentele politice, iar istoria noastră se făcu celebră prin „afaceri” care încercau să egaleze mărirea celei dela canalul Panama.

Copiii de 12—15 ani din 1919 trecuți prin școlile superioare ale neamului au devenit tinerii de 25—29 de ani din 1933 care bat la porțile vieții sociale spre a-și găsi locuri în care să-și valorifice puterile spirituale și să presteze munca de care sint capabili; — îndepărtați ei trebuie să îngroașe rindurile „nemulțumirilor”, „desrădăcinaților” și a celor lipsiți de hrană.

„Dacă indivizii, serie un educator american”), trăiesc în grup exploataându-se unul pe altul, sau dacă trăesc supunându-se unei autorități externe, sau prin obișnuința onora de a se supune iar a altora de a cârmui, n'avem nici caracter (la indivizii izolați) nici democrație (în colectivitate). Dacă dimpotrivă trăesc împreună prin cooperare chibzuită în vederea binelui comun și toți învață să se servească reciproc, fiecare servind în raport cu capacitățile sale, avem și caracter și democrație”. Faptele zilnice ne arată mai mult decât vorbele dacă sântem caractere și dacă organizația noastră colectivă este sau nu democratică...

Pentru a ne da seama și mai bine de situația în care se găsește tinea-

*) H. Hartshorne: Character in human Relations. N. Y. London 1932, p. 178.

retul actual și pentru a arăta și unele cauze hotărâtoare pentru structura lui psihică să privim și câteva moșteniri spirituale ale trecutului.

Filosofia vremii a fost adoptată de cei tineri fără suficient spirit critic, cu setea de cunoaștere a celui care vrea să pătrundă tainele existenței și care pentru moment se crede sigur politicește și economiceste între granițele largite și libere ale Patriei. Această acceptare a avut urmări nebanuite care se observă în instabilitatea și lipsa de orientare a majorității tineretului. Nouă ni se pare că toată filosofia post-schopenhaueriană (post-nietzscheiană și (treacând prin Spengler, Bergson, Keiserling, etc.) nu este altceva decât un lung panegiric la mormântul valorilor absolute. Inșă relativizarea valorilor universale este eficace numai pentru acțiunea unei restrânse și alese elite intelectuale care vede în fiecare conduită un pas *absolut* spre Idealul de personalitate spirituală pusă în serviciul *umanizării* și al culturii. Lumea n'a fost decât într-o foarte mică măsură pregătită pentru relativizare.

Majoritatea ei avea încă nevoie de frâul valorilor absolute. Ruralii care au venit în contact cu filosofia și cultura vremii au făcut un salt uriaș dela mentalitatea satului până la mentalitatea europeanului.

La aceasta se adaugă aportul științific al biologiei darwiniene, neodarwiniene, și al psihologismului care au scos în evidență cu lux de argumente primatul luptei pentru existență și apoloogia instictivismului. Raționalitatea a fost degradată din funcțiunea ei normativă și redusă la modestul rol de a servi ca torță care să arunce oarecare lumină, necesară manifestării și jocului neînfrânat al tendințelor emoționale și instinctive.

A venit apoi marele război (câci pe cele anterioare omenirea le-a uitat) care a fost nu numai un desăvârșit joc al morții — cum remarcă foarte bine d. Comarnescu în art. amintit — ci reprezintă realizarea pragmatică și experimentul cel mai vast al aplicativității principiilor filosofiei anti-intelectualiste și al biologiei dela sfârșitul veacului al 19-lea și începutul celui de al 20-lea. omenirea a văzut aieva că adevărurile biologice și principiile unei anumite filosofii sânt motoarele interacțiunii dintre indivizi și popoare.

Privită prin prisma împrejurărilor istorice prezente, situația majorității tineretului nostru intelectual este din cele mai tragice și mai precare. Suficient de pregătiți pentru a munci în diversele funcțiuni sociale tinerii trebuie să trăiască în nesiguranța zilei de mâine lipsindu-le „strictul fiziologic” cu ajutorul căruia să se poată gândi la o viață spirituală adevărată. Prea puțini din tânăra generație s'au putut „plasa” în așa fel încât să nu aibă prilej de nemulțumiri. Și chiar dacă aceștia ar crea ceva rămân *izolați*. Faptul că în tânăra generație găsim câțiva reprezentanți productivi, nu ne dă dreptul să numim însăși generația spirituală. Iar munca acestora va fi din ce în ce mai lipsită de sens, în măsura în care membrii acestei generații vor fi îndepărtați dela po-

sibilitatea de a colabora la *crearea și susținerea* noii spiritualități.

Câtă vreme cultura rămâne un apanaș al celor puțini care o țin închisă într'un turn de ivoriu fără ca să poată participa la ea forțele creatoare ce se pot selecționa din generațiile tinere, — *atâta vreme* cultura este un lux și, este suficient un vânt năprasnic al celor nemulțumiți și necultivați, pentru ca ea să fie distrusă. Necesitățile spirituale cad jertfă ori de câte ori sunt puse pe acelaș cântar cu necesitățile fiziologice.

Ca să fim totuși pe placul multora, să presupunem că aproape toate locurile în stat sânt ocupate și că tinerii nu se mai pot încadra în funcțiile sociale pentru care au fost pregătiți din cauza dificultăților economice prin care trece țara, șomajul intelectual fiind o consecință inevitabilă și fatală a împrejurărilor istorice. Presupunem că tinerii sânt siliți să plece unde vor ști (la țară sau știu și eu unde) și să ducă o existență vegetativă așa cum o visa Rousseau pe crestele naturii sălbatece... (Tinerii, se va spune, sunt și-așa adepții unei filosofii extremiste, bizare, „de sfârșit de secol”). Dar cine ne va conduce mai târziu, cine va lua în mână autoritatea — când conducătorii de azi vor fi duși pe drumul eternității? Cei ce și-au făcut „cultura” în anticamererele ofiților politicianiste? Cei ce și-au jertfit plasticitatea și largheța spirituală specifică teneției unor meschine preocupări de căpătuială, formând anexa cluburilor politicianiste? Cei ce au plecat cu burse și diverse ajutoare *politice* în străinătate și ne-au făcut neamul de ocară?

Iată o seamă de întrebări la care nu se poate răspunde decât negativ.

Situația de grea nesiguranță în care se găsește elita tinerilor are printre multe rele, și un bine. Ea precipită conturarea *conștiinței colective* a acestei generații, iar ceea ce se găsește azi numai fragmentar și rar, va constitui, în curând o preocupare colectivă.

După cum în viața psihică individuală conștiința este indiciul trăirii unui conflict dintre individ și mediul ambiant, tot astfel conștiința colectivă rezumă conflictul dintre indivizii ce compun colectivitatea și situațiile comune în fața cărora sunt puși.

Conștiința colectivă a tinerei generații nu s'o precizat în deajuns, însă conflictul trăit în fața situațiilor comune tuturor reprezentanților ei este de o covârșitoare sguđuire și lipsind indicațiilor unor tipuri precise de comportare, tinerii dibuesc, se îndreaptă după impresiuni de moment fie spre „extrema dreaptă” fie spre cea „stângă”.

De unde să luăm însă liniile de comportare, căci a rămâne pasivi în atitudini de tragism etic înseamnă a ne ucide spiritualitatea, și ca urmare, a ne șterge din istoria culturii noastre?

A lua, tale-quala, formulele vechi de viață ar fi să reacționăm prin *învățare* sau *dresaj*.

Credem că în fața situațiilor nouă și a problematicei materiale și spirituale a tinerei generații nu se poate reacționa potrivit decât printr'o nouă formă de viață, prin crearea unor valori nouă care să reprezinte — spre a nu părăsi linia tradiției—

o structuralizare în forme și conținuturi nouă a vechilor noastre valori a căror eficacitate este istorică.

Acesta va fi actul de *intelligență colectivă* al spiritualității tinerei generații, act care va trebui să urmeze, în mod firesc, furtunoasei „trăiri” de azi, și care va integra-o definitiv în spiritualitatea neamului.

Până la această reacțiune de grup organizat, conștient de drepturile și datoriile lui în și pentru națiune, trebuie să ne resemnăm în fața propriilor noastre greșeli, să șomăm, să așteptăm într'o postură nedemnă în anticamererele celor ce dețin puterea, — căci e și nedemn și degradant să-ți cerșești dreptul la viață!

Din acest motiv faptul inițial și fundamental pe care trebuie să-l săvârșească tânăra generație spre a-și putea salva spiritualitatea este stabilirea unei cooperări strănse între toți reprezentanții ei. Prin această cooperare ea va putea să-și studieze liber și desinteresant ca orice problemă științifică — nevoile ei vitale având căderea să indice soluții pentru îndreptarea rețelor de care suferim.

Din acest punct de vedere, tinerii noștri ar putea învăța mult dela tineretul american.

„Ce legați sânt între ei tinerii americani! Se poate cu drept cuvânt spune că societatea americană este stratificată pe generații”. (P. Comarnescu: *Homo americanus*, p. 109).

Cooperarea tineretului este necesită și de faptul că în organizarea colectivă, individul nu mai contează. Cât de mari ar fi puterile unui individ și oricât de dureroase trăirile și sbuciumul cuiva, ele rămân necunoscute, dacă nu sânt susținute de o mentalitate colectivă. „Tratamentul” aplicat individual tinerilor s'ar schimba cu desăvârșire în momentul în care printr'o organizație conștientă și demnă, ar deveni o forță colectivă.

Cooperarea tinerilor ar mai avea posibilitatea să mobilizeze energiile sufletești cele mai plastice și mai abnegate ale nației, pe care le-ar putea canaliza în direcția marilor realizări ce se așteaptă dela tânăra generație. Căci după cum posedăm *virtual* imense bogății ale solului și subsolului tot astfel sântem o nație cu mari virtualități spirituale care cer numai împrejurări favorabile pentru a se putea actualiza.

În momentul în care generația tânără va fi organizată într'un corp unitar conștient de datoriile și drepturile lui în societatea și se va înrădăcina în adevăratul suflet nepătat al neamului, căutând pe baza formațiunii și orizonturilor ei spirituale să ridice nivelul cultural al nației, — în acel moment generația tânără se va găsi pe drumul drept.

Credința noastră este că elita intelectuală a țării nu dorește căpătuieli materiale ci caută — peste nevoia asigurării unui standard de viață potrivit formațiunii și muncii pe care e capabilă s'o presteze comunității — mijloace legitime de a salva cultura și de a crea condițiuni prielnice de viață spiritualității creatoare.

Dr. DIMITRIE TODORANU

FIGURI DIN VECHEA ZIARISTICĂ ARDELEANĂ

ION BECHNITZ

(1848—1898)

Ardealul de altă dată creiase, în ciuda împrejurărilor grele de aici, o presă atât de serioasă și solidă, încât ea stârnește, în perspectiva vremii, admirația cercetătorilor de astăzi. Abia când *Sindicatul presei ardelenе* va izbuti să întocmească o monografie complexă, se va putea cunoaște rolul covârșitor al ziaristicii în dezvoltarea neamului românesc de dincoace de Carpați. În așteptarea acestei monografii, îmi propun să schițez câteva profiluri de gazetari proeminenți, cari constituie pagini extrem de luminoase în publicistica noastră.

Printre ei, sau mai precis *peste ei*, se înalță ca o culme senină *Ion Bechnitz*.

Sunt sigur, că numeroși cititori vor primi această afirmație prealabilă cu vădită îndoială și poate cu ușoare zâmbete de ironie. Căci, în memoria generațiilor de azi *Ion Bechnitz* este pur și simplu un ilustru anonim, al cărui nume străin nu se întâlnește în nici o bibliografie curentă. Doar câțiva dintre contemporanii lui supraviețuitori pot ști, ce-a însemnat această personalitate de excepțională valoare culturală.

Fiu al unui mare comerciant macedo-român din Sibiu — care deținea posturi însemnate în toate instituțiile bisericești și culturale, ca om de încredere al Mitropolitului *Șaguna* — *Ion Bechnitz*, povățuit de nemuritorul arhiereu, făcu studii strălucite la Viena, în tovărășia intimă a lui *Eminescu* și *Slavici*, iar pe urmă la *Heidelberg*. Aici se făcu repede cunoscut prin polemica angajată cu profesorul *W. Wattenbach*, care în cursurile sale îndrăznește să afirme, că Românii din Ardeal ar fi un popor de făciunari și de hoji (*Brandstifter und Diebsbande*). Tânărul student în drept răspunde prompt și documentat în *Heidelberger Zeitung* din 1869. Au urmat rectificări și replici explicative din partea ziarului și a profesorului calomniator, cu încercări de atenuare a impresiilor penibile lăsate în opinia publică. Duelul ziaristic al lui *Bechnitz* trezi răsunet puternic în Ardeal, unde presa noastră l-a semnalat pe larg, aducând elogiuri curajoase lui apărător. „*Astra*” s’a simțit obligată să protesteze solemn printr’o *declarație publică*; „*Telegraful Român*” a dat amănunte complete în No. 97—1869, iar istoricul *I. M. Moldovan* dela Blaj ripostează îndesat lui *W.* într’un articol din *Arhivele lui Cipariu* (p. 621).

Astfel, cel dintâi debut ziaristic al lui *Bechnitz*, îl făcuse deodată popular în Ardeal. Inapoiat la Sibiu în 1871 el renunță la avocatură, intrând în redacția „*Telegrafului Român*”. În jurul acestei foi se grupaseră o serie de tineri destoinici, pregătiți în Germania, prin grija atentă a Mitropolitului *Șaguna*. Erau acolo înțeleptul *Nicolae Cristea*, redactorul gazetei, vicarul *Nic. Popea*, *Ioan Slavici*, *Sim. Popescu*, *D. Barceanu*, *D. Comșa* și alții cari constituind un cerc literar, porniseră marea luptă de unitate culturală a Românilor, în spiritul „*Junimeii*” dela Iași. Cea dintâi faptă a fost introducerea ortografiei fonetice, contra celei cipariene, în coloanele ziarului. Era o îndrăzneală, aproape o trădare, al cărei merit îi revine în deosebi lui *Bechnitz*. *Ion Slavici* ne spune textual: „cel mai

capabil dintre noi, *Ion Bechnitz*, a stabilit o ortografie fonetică, întemeiată pe principiile emise de cei mai cu autoritate dintre filologii apuseni și cu această ortografie s’a tipărit, deocamdată timp de doi ani, un supliment literar al „*Telegrafului Român*”. A doua faptă era în ordinea *politică*. Toți tinerii aceștia, crescuți în școala lui *Șaguna*, au adoptat concepția lui, făcându-și o religie din tradițiile dinastice ale poporului românesc, contra tendințelor guvernelor ungurești din noua epocă a dualismului.

Ion Bechnitz, prin talentul și cultura lui întinsă, ce impresiona pe toți, colabora cu devotament la „*Telegraful Român*”. Răsfoind colecțiile dintre anii 70-80, rămâi surprins de înfățișarea lor redacțională și tehnică, din care transpiră inteligență, competență, orizonturi mari și spirit de observație. Gazeta avea nerv — cum spuneam astăzi — și încă din plin. Ea îmbrățișa problemele Românismlui de pretutindenii, servind astfel cu incontestabilă autoritate idealul unității noastre culturale. De aceea a putut spune *Eminescu* la 1876, că „*Telegraful Român*” este foaia cea mai modernă de peste Carpați. Acest elogiu autorizat se răsfrânge în mare măsură și asupra lui *Ion Bechnitz*, care-și pune condeiul în reviste politice externe, în urmărirea presei germane, italiene, franceze și engleze, în stabilirea de legături cu centrele culturale din toate colțurile pământului românesc, și în atacarea marilor chestiuni naționale.

*

Bechnitz rămăsese la „*Telegraful Român*” până în 1883, când vechea gardă a lui *Șaguna* fu înlăturată printr’un act de violență al Mitropolitului *Miron Romanul*.

Ce se întâmplase? Redacția ziarului fiind într’o foarte slabă atârănare de Mitropolit, căci proprietatea lui revenea Tipografiei arhidiecezane, condusă de o comisiune specială desemnată chiar de *Șaguna*, combătea energic politica oportunistă a lui *Miron Romanul*, aplicând constant lovituri de ciocan regimului sălbatec inaugurat de *Tisza* și *Bánfy*. Desnodământul fusese provocat de articolul *Răsplata*, scris de *I. Slavici*, care era o șarjă ascuțită contra guvernului, pentru răspunsul dubios dat de către Împărat la *Seghedin*, delegației bisericeii ortodoxe condusă de către Mitropolitul *Miron*. A doua zi redactorul *Nicolae Cristea* fu chemat în cabinetul Mitropolitului unde i se spuse brutal: „ori renunți de bună voie la redacțiune, ori te destituiesc din postul de asesor”.

Nicolae Cristea, fiind om cu familie grea, a fost silit să accepte decapitarea, deși avea dreptul să rămână acolo, căci *Șaguna* îl numise redactor pe viață, chiar prin testamentul său.

Gestul Mitropolitului provocă o adevărată furtună în Sibiu. Românii din toate clasele răspunseră cu o mare manifestație de simpatie în cinstea lui *Nicolae Cristea*, care se sfârși seara într’un impozant convoi cu torțe.

Deodată cu *Nicolae Cristea* părăsiră ziarul și co-

laboratorii lui, cari evident înțelegeau să se solidarizeze în totul cu sfătuitoarea lor.

Dar opinia publică era alături de ostracizați. Ei își dădeau seama, că n'au dreptul să renunțe la o luptă purtată ani de zile cu rezultate atât de binefăcătoare. Politica lui Șaguna, reală și clar văzătoare, trebuia dusă înainte cu tot avântul și cu toate riscurile, mai ales acum, când șovinismul unguresc ataca, furios și neînduplecat, cetățile noastre de apărare națională. Era epoca lui *Coloman Tisza*, supranumit zdrobitorul de naționalități.

Nevoia unui alt organ de publicitate, era unanim recunoscută. Astfel luă ființă în 1884 la Sibiu faimoasa „*Tribuna*”, cel dintâi cotidian al Ardealului românesc.

Inițierea lui se datorește grupului alungat dela „*Telegraful Român*”, care știuse să câștige concursul fruntașilor din Sibiu și al celor din Brașov, constituindu-se în societate pe acțiuni, cu tipografie, editură și librărie proprie.

În fruntea gazetei fu așezat ca director *Ion Slavici*, scriitorul cu reputație stabilită. Iar în jurul lui stăruiau vechii prieteni: *Nicolae Cristea*, prof. *Sim. Popescu*, *N. Maier*, *D. Barcianu*, *D. Comșa*, *D. Cunțanu*, frații *Aurel* și *Eugen Brate*, *Ion Bechnitz*, apoi redactorii *Corneliu Pop Păcurariu*, *Pompiliu Pipoș*, *Septimiu Albini*, *Ion Russu Sirieanu* și alții.

Grație amintirilor lui Slavici, avem norocul să cunoaștem exact rolul lui *Ion Bechnitz* la „*Tribuna*”. Însemnările marelui novelist sunt, în acest punct, deadreptul revelatorii. Ne vom îngădui să facem câteva citații textuale, spre a nu fi acuzați de exagerare.

„*Tribuna*” e creațiunea unui om fără preocupări politice, pe care nu mai puțini îl știu, amicul meu *Ioan Bechnitz*, nepotul unui negustor trecut în timpul eteriei dela București la Sibiu. Om cu pozițiune materială independentă și necăsătorit, *Bechnitz* putea să-și petreacă viața lucrând potrivit cu înclinările sale literare, și dela întoarcerea sa din Germania el a trăit numai pentru „*Telegraful Român*” și în urmă pentru „*Tribuna*”. El m'a înduplecat să iau sarcina de director al ziarului; el a ales numele „*Tribuna*”; el a hotărât formatul, literele, împărțirea, maniera de redacție, ortografia, tonul, ba chiar și limba ziarului”. cf. *Tribuna* și tribuniștii, Orăștie 1896. p. 34).

*

Cari erau obiectivele de luptă ale „*Tribunei*”? Înainte de toate continuarea programului dela *Telegraful Român* pentru întărirea ideii de unitate culturală a Românilor, prin scrierea aceleiași limbi și îmbrățișarea tuturor chestiunilor de interes general românesc. În al doilea rând susținerea programului național dela 1881, cu autonomia Transilvaniei și apărarea politicii românești tradiționale. Din aceste motive „*Tribuna*” întâmpinase, dela început chiar, o redutabilă coaliție de adversari, fiind silită să ducă lupte înverșunate contra ziarelor „*Luminătorul*” susținut de *Mocioni-Babeș*, „*Telegraful Român*” inspirat de Mitropolitul *Miron*, *Viitorul*, organul lui *Coloman Tisza* și chiar împotriva *Gazetei Transilvaniei*, care, desorientată, combătea și ea „*Tribuna*”. (cf. *Eugen Brote*, *Chestiunea Română*, București 1895, p. 134).

Un foc concentric se deslănțuia împotriva ziarului, atât din tabăra românească, cât și din lagărul guvernului. E aproape de necrezut să aflăm din

graiul lui Slavici, că un însemnat număr de abonamente era făcut pe nume false, fiindcă atât autoritățile politice, cât și cele bisericesti persecutau persoanele trecute în lista de abonați, pe care și-o procurau dela poștă. Declarați acasă trădători, pentru legăturile cu România, în schimb la București erau denunțați tot așa de primejdioși pentru politica națională din Ardeal. Tribuniștii erau siliți astfel să lupte pe nenumărate fronturi, risipind talent și energii neînchipuite. Dar n'au capitulat. Curentul reprezentat de ei cucerise vertiginos opinia publică, fiindcă se inspira din isvoarele limpezii ale tainicelor frământări populare. *Tribuna*, prin gazetarii ei, era fără îndoială termometrul pulsațiilor neamului românesc din Ardeal. *Fără libertate națională nu ne putem împăca cu Ungurii* — iată lozinca trâmbițată dela Sibiu până în cele mai ascunse sate din Carpați.

Prin paginile ei îndrăznețe, înflăcărâte și intransigente, prinse într'un suflu de nestăpânită revoltă, *Tribuna* a îndeplinit o formidabilă operă de biciuire a conștiinței naționale, împingând-o cu un pas gigantic, spre marea viziune a unității politice. Dovada s'a făcut spre groaza Ungurilor, în *procesul Memorandului*, când Clujul a fost literalmente inundat de zeci de mii de Români, în frunte cu *Moșii*, hotărâți să susțină prin prezența lor neînduplecată, bărbăția fruntașilor acuzați de trădare pentru reclamarea *Autonomiei* Ardealului.

Pasivismul politic, decretat la 1887, era complect spulberat de acțiunea „*Tribunei*”, făcând loc unui *activism* impresionant, impus de clocotul masselor populare. Ele cereau mișcare, viață, luptă cu orice preț și în orice condițiuni. Așa învățaseră dela *Șaguna*, cel mai mare cap politic al Ardealului din veacul XIX-lea. Și tribuniștii erau copiii lui sufletești, executând cu pietate și devotament testamentul politic ce li s'a transmis.

Ce contribuție i se rezervase lui *Ion Bechnitz* în această admirabilă operă ziaristică? Răspundem, de sigur, nu fără emoție: *el era sufletul „Tribunei”!* Căci să nu uităm, director era însuși *Ion Slavici*, iar membrii redacției tot personalități culturale de mâna întâi. Aceasta ne dă măsura valorii excepționale a lui *Bechnitz*, așezat în postul de supremă comandă al ziarului. Faptul ni-l confirmă Slavici, care vorbind în amintirile sale despre grupul „*Tribunei*”, spune că „cel mai bine înzestrat și mai bine pregătit dintre toți era *Ion Bechnitz*, omul cu o admirabilă cultură generală și *adevăratul conducător al mișcării*”.

Tot, dar absolut tot, se mișca în redacție după indicațiile și ordinele lui. Subiectele articolelor se discutau în prealabil, se scriau acasă cu răgaz, apoi se citiau cu *Bechnitz*, înainte de a fi date la la tipar. În fiecare dimineață era cel dintâi în redacție, unde răsfoia ziaarele, culegea informațiuni, atrăgea atenția redactorilor asupra articolelor mai însemnate și dădea explicațiuni. Perfect orientat în mișcarea politică, literară și artistică, mai ales în ce privește muzica și artele plastice, i se întâmpla să aibă nedumeriri în ce privește faptele relatate de ziare. Pleca îndată la bibliotecă sau la clubul Sașilor, unde se găseau toate publicațiile străine, lămurindu-se, și făcând notițe pentru ziar.

Seara ieșea cel din urmă din redacție, după ce făcea personal revizia paginilor până la ultima informație și stabilea cu Slavici materia pentru numărul următor. Odată exemplarul de probă tipă-

rit, îl examina din nou și dădea ordinele de expediție.

O rubrică, căreia tribuniștii îi acordau o deosebită importanță, era *corespondența* cu centrele românești din toată lumea, deoarece prin ea serviau ideea unității sufletești atât de scumpă vizionarilor dela Sibiu. Corectarea acestor corespondențe, venite de pretutindeni, era o sarcină delicată, căci nu trebuiau jigniți autorii lor. Astfel, grija aceasta a rezervat-o Bechnitz pentru sine și Slavici. Autorul lui „Popa Tanda” ne asigură, că nimic n'a contribuit mai mult la răspândirea *Tribunei* și la înrăurirea ei culturală, decât această corespondență.

Dar Bechnitz, prin însușirile lui superioare, știuse să impună gazetei și o severă disciplină a polemicii. El fixase câteva reguli conducătoare, dela cari nu îngăduia devieri. Astfel Sașii aveau să fie menajați, în virtutea unei alianțe secrete, ce se încheiase cu ei. Tot așa trebuiau dozate atacurile contra poporului maghiar, lovind în schimb din plin în Kosutiști și în guvernele ungurești. O atențiune specială dădea Bechnitz raporturilor cu România. Lozinca celebră lansată de Slavici încă dela 1870, cu ocazia serbărilor dela Putna, că „*Soarele pentru toți Româniilor răsare dela București*” — devenise crezul intim al tribuniștilor, și prin urmare, era firesc, ca Bechnitz să nu admită în ziar nici un articol pătimăș la adresa bărbaților de Stat ai României și a directivelor ei politice.

*

Este surprinzător, cum nu-i scăpa acestui om nici un amănunt din secretele tehnice ale succesorului gazetei. Slavici povestește, cum într-o zi dăduse drumul în gazetă unei snoave versificate a lui Coșbuc, trimisă sub pseudonimul „Boșcu”. Era cea dintâi publicație a marelui poet și ea făcuse senzație în redacție. Bechnitz, luând cunoștință de ea numai din paginație, a fost revoltat. El declară, că asemenea bucăți rare, trebuie publicate numai în numărul de Duminică, atrăgând atenția cititorilor asupra lor cu 2-3 zile înainte.

Talentul noului colaborator fusese pentru toți o încântare și după cercetări destul de complicate, anonimul fu descoperit și adus în redacția „*Tribunei*”, unde-și croi repede faima literară ce l-a dus la glorie. Citim uimiți mărturisirea lui Slavici, care afirmă despre Coșbuc, că n'ar fi ieșit ceace a fost, dacă n'ar fi nimerit în cercul tribuniștilor și mai ales dacă „n'ar fi primit îndrumările lui Bechnitz”.

Prietenul cel mai bun și protectorul financiar al „*Tribunei*” era *Diamandi Manole* dela Brașov. Devotat al lui Șaguna, pasionat de înălțarea neamului său, el susținea cu avânt toate mișcările naționale, făcând legătura între luptătorii din Ardeal și București. Fără generozitatea lui, „*Tribuna*” n'ar fi putut lua ființă. Ca președinte al Consiliului de administrație dela întreprinderea tribunistă, el venea des la Sibiu, unde gruparea îl primea cu brațele întinse. Diamandi însă mai era și om de spirit, împărțind la agapele vesele amicilor săi diferite *porecle*, cari au rămas. Vicarul Nicolae Popa era Andreas Hofer, asesorul Nicolae Cristea-Pater Ambrosios, Ion Slavici-Liliac și curier rusesc, Eugen Brote-Lordul Palmerston, profesorii aveau porecla generică de *substantiv*. Iar Bechnitz fu botezat *Befehl* (pöruncă) în virtutea situației ce-o avea la *Tribuna*, dar și pentru cuvântul, cum declară Slavici, că nu puteai intra cu el într-o dis-

cuțiune, fără a fi silit, în cele din urmă, să te dai învins.

Când ne dăm seama astăzi de opera atât de hotărâtoare a *Tribunei* în mișcarea națională ardeleană, un sentiment de legitimă surpriză ne stăpânește descoperind, că ea se datorește, mai presus de oricine, unui bărbat, despre care generația de astăzi, chiar a gazetarilor, nu știe absolut nimic. Din nefericire, situația era aproape aceeași, și în timpul vieții lui Bechnitz. Ne-o spune tot Slavici, că „între cititorii *Tribunei* foarte puțini știau că trăiește la Sibiu și un oarecare Bechnitz, care de dimineața până seara aleargă mereu și ostenește, pentru ca Românii din Monarhia habsburgică să aibă un ziar redactat — vorba lui — cu inima curată”.

Avem aici confirmarea unei fatalități implacabile, ce urmărește clasa ziariștilor: *uitarea societății* pentru care s'au jertfit.

Rândurile de față sunt un protest împotriva acestei sorți nedrepte. Ele caută să înlăture o impietate, punând sub ochii generației de azi, figura unuia din cei mai mari reprezentanți ai presei românești.

Talent necontestat, cultură uimitoare, fineță și prudență, energie inepuizabilă, spirit larg și creator, se unesc fericit în persoana lui *Ion Bechnitz*, spre a ne da imaginea fascinantă a celui ce, a fost urzitorul și animatorul neîntrecut al „*Tribunei*” de glorioasă amintire.

Astfel, de acum va trebui să ținem minte, că istoria celui mai strălucit cotidian din Ardealul de eri, se confundă deplin cu viața incomparabilului gazetar *Ion Bechnitz*.

PROF. I. MATEIU

Călătoria simbolică

*Cum trenul fug'e'n goană și duruie pe șine
Lăsându-le în urmă, șerpi lucii și enormi,
Copile, lași fereastra, vii iarăș lângă mine,
Pleci tâmpla obosită pe pieptul meu și-adormi.*

*Căpșor cu bucle blonde și-obrajii de petală,
Tu, floarea vieții mele și unicul ei sens,
Mi-e somnu-ți focul sacru și lui îi sunt vestală.
Iar dragostea de mamă, e templul lui imens.*

*Visezi și aiurează pe buze de mărgheane,
Un zâmbet cu gropițe șagalnic și candid,
Cum zornic trece trenul, prin negre subterane,
Prin albe viaducte, punți atârnat'e'n vid.*

*Din crestele pietroase, cad falduri de pădure,
De cetină și zăde'nclăstare de pereți
De piatră, și, abrupte, pe clinele obscure,
Zebrează stânca sură, limbi albe de nemeși.*

*Ci, cum te țin crispată cu ochii spre genune,
Tu râzi cu puritate unor grădini de vis,
Alergi cu îngerășii și împletești cunune,
Când noi sfidăm cu sgomot, abis după abis.*

MARTA D. RADULESCU

FILOSOFUL MAX DESSOIR

de LIVIU RUSU

Max Dessoir este profesor de filosofie la universitatea din Berlin și director al celebrei reviste de estetică „Zeitschrift für Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft”, întemeiată de el în anul 1906. El este astăzi unul dintre filosofii cei mai multilaterali. Dela început interesul lui s'a îndreptat atât spre problemele științelor naturale, cât și ale filosofiei și artei. Activitatea lui a fost mai rodnică și multiplă în domeniul esteticii, dar în acest domeniu atât de mult stăpânit de sentiment a introdus o judecată robustă și precisă, formată în cercetări psihologice și fiziologice. La 1889 a făcut doctoratul și filosofia, iar la 1892 doctoratul în medicină. În 1897 a fost numit profesor de filosofie la universitatea din Berlin.

Pe Dessoir chiar și moștenirea atavică l-a împins spre domeniul artei. Tatăl său fusese actor, unul dintre cei mai celebri trágediani ai Germaniei de pe acea vreme. Dessoir însuși n'a devenit artist, dar a devenit cel mai iscusit cercetător al fenomenului artistic. Afară de cursuri de estetică el ține lecții variate, de psihologie, filosofie sistematică, istoria filosofiei, logică, etc. Preocupările lui trec chiar dincolo de aceste domenii, se apropie și de științele oculte. În domeniul spiritismului a publicat lucrări importante, toate pătrunse de un spirit științific impecabil. El a fost între primii care a studiat fenomenele oculte cu obiectivitate și cu metode viguroase. În urma acestor cercetări spiritiști și antroposofii îl consideră ca pe un dușman de temut.

În cele ce urmează vom încerca să schițăm sistemul de gândire al lui Dessoir în cele două domenii mai importante: în estetică și filosofia propriu zisă.

Punctul de plecare al lui Dessoir este psihologia. El a publicat una din cele mai bune istorii ale psihologiei, tradusă în mai multe limbi. La începutul activității sale a insistat asupra necesității de a aplica datele psihologiei în special în trei domenii: estetică, criminologie și medicină. Având această convingere, primul său curs la universitate a fost intitulat „estetică pe bază psihologică”. Aceasta este desigur o influență a maestrului său, Wilhelm Dilthey. Ca și acesta, Dessoir se apropie de problema artei analizând fenomenele subiective pe de o parte ale plăcerii estetice, pe de altă parte ale creației artistice. Dar cu timpul el nu se oprește la acest punct de vedere subiectiv. La începutul veacului XX începe să-și cucerească loc în gândirea germană Edmund Husserl, și alți filosofi care față de subiectivismul de până atunci se orientează spre obiectivismul filosofic. Sub influența ideilor vremii Dessoir își completează și el punctul de vedere subiectivist cu cel obiectivist. De aci înainte el nu se va ocupa numai de fenomenele subiective ale trăirii estetice, ci și cu aspectele obiective ale operei de artă, care determină acele trăiri. Sistemul de estetică al lui Dessoir analizează deci pe de o parte opera de artă ca apariție obiectivă, iar pe de altă parte trăirile subiective determinate de această operă.

Acest punct de vedere este la baza operei sale fundamentale „Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft”. În această operă problema artei

este tratată într'un mod cu adevărat științific. Nu pleacă dela idei preconceptuate, ci dela examinarea faptelor. Datele cele mai variate sunt trecute printr'un filtru minuțios, pentruca să scoată, cu foarte multă prudență, concluziile sale.

După cum am văzut, opera principală a lui Dessoir se intitulează „Estetica și știința generală a artei”. El face o deosebire între estetică și știința artei. Aceste două domenii, pentru Dessoir, nu se acoperă. Pe de o parte esteticul trece dincolo de domeniul artei, pe de altă parte știința artei cuprinde o mulțime de probleme care nu sunt numai din domeniul estetic. Omul are sentiment estetic, zice Dessoir, nu numai față de operele de artă, ci și față de frumusețile naturii, față de oameni și o mulțime de alte obiecte. Iar opera de artă la rândul ei nu ne pune numai probleme de ordin estetic. Multe opere de artă alături de un sentiment estetic, ne deșteaptă odesea și unul de ordin religios, moral, politic. Există de ex. o problemă socială și o problemă educativă a artei. Se afirmă adesea că opera de artă are numai scopuri în sine, dar lucrul acesta numai în parte este adevărat. E probabil că adevăratul artist, când creiază, nu are alt scop decât acela să-și vadă o trăire sau idee întrupată, fără să se gândească la efectele ei. Dar nu-i mai puțin adevărat că orice operă de artă ne pune și probleme sociale, fie în legătură cu influențele sociale asupra produselor artistice, fie în legătură cu influența operei de artă asupra vieții sociale. Acelaș lucru se poate spune și din punct de vedere educativ. Știința artei, după concepția lui Dessoir, înglobează toate problemele, pe care le poate stârni, din orice punct de vedere, opera de artă, deci ea nu se ocupă numai cu efectele estetice. Cu un cuvânt: esteticul nu înglobează numai arta, iar știința artei nu cuprinde numai probleme estetice propriu zise.

Vom încerca să expunem întâi ce este esteticul, după concepția lui Dessoir, apoi ce este esența artei.

În legătură cu problema estetică se pun două alternative: Un lucru oarecare este estetic în urma anumitor însușiri obiective, sau derivă din trăirile sufletești ale noastre? Deci lucrul acela este estetic prin însușirile pe care le are, sau prin trăirile pe care le determină? Prima întrebare stă la baza teoriei obiective iar a doua la baza teoriei subiective asupra artei. Din prima presupunere s'a născut teoria unității sau naturalistă, care afirmă că factorul cel mai important în domeniul artei este imitația, fiindcă dacă lucrurile sunt estetice prin ele înșile, atunci n'avem decât să le imităm așa cum sunt pentruca să producem plăcerea estetică. Din această imitație rezultă plăcerea estetică. E clar că Dessoir, cu spiritul critic pe care îl reprezintă, nu poate fi de acord cu această teorie, care în lumina cercetărilor din ultima vreme a fost definitiv înlăturată. Toți aceia care, începând cu Aristotel, au militat pentru teoria imitației, au avut în vedere numai artele plastice. Dar se pune întrebarea: Ce imită muzica? Apoi în general în toate artele găsim opere celebre care nu reproduc nimic din realitate, totuși sunt estetice și produc plăcere. Toate acestea sunt întrebări nu-

mai în legătură cu arta. Dar, spune Dessoir, esteticul nu-l găsim numai în artă și atunci se pune întrebarea: De ce sunt estetice lucrurile din natură?

Ele nu sunt imitații, totuși ne produc trăiri estetice. Prin urmare teoria imitației sau teoria naturalistă nu ne clarifică.

După această teorie Dessoir examinează teoria idealistă. Aceasta afirmă că esteticul, ceea ce pentru ea se confundă cu frumosul, este întruparea absolutului în formă intuitivă. Un lucru ne pare frumos fiindcă el întrupează ceva absolut. Este o teorie inițiată de Platon, care, paralel cu teoria naturalistă, inițiată de Aristotel, s'a menținut până în zilele noastre. Dar tendința realistă a lui Dessoir nu se împacă nici cu această teorie. Pe el nu-l interesează metafizica frumosului, ci vrea o descriere a factorilor din care se compune ceea ce se numește estetic, indiferent că acel obiectiv întrupează sau nu ceva absolut. Pe Dessoir îi interesează esteticul ca fenomen real și nu ca manifestare a absolutului. Totuși din teoria idealistă Dessoir reține o latură care prezintă o importanță deosebită, anume afirmația că ceea ce ne place într-o operă de artă nu este numai forma, ci și fondul. O-

pera de artă exprimă ceva, iar valoarea ei depinde nu de forma, ci de fondul exprimat. E adevărat că idealismul estetic exagerează când accentuează că în privința esteticului numai fondul are valoare, nu și forma. În special pare evidentă această exagerare dacă ne gândim că și lucrurile din natură sunt estetice, despre care însă n'am putea spune ce anume exprimă, fiindcă nu sunt create de un artist, cum este cazul operei de artă.

O a treia teorie, foarte răspândită în estetică, este cea a formalismului. Aceasta susține că un lucru este frumos în baza formei pe care o are, de ex. armonia sau ritmul culorilor, liniilor, sunetelor, raportul între ele etc. Desigur raporturile formale nu trebuiesc neglijate în cercetările estetice, totuși formalismul estetic este unilateral când reduce impresia estetică numai la înfățișarea externă. Totdeauna are importanță și fondul exprimat prin acea formă.

În ce privește teoriile subiective, lui Dessoir și acestea i se par exagerate. E sigur că în producerea esteticului trăirile subiective au un rol deosebit, dar aceste trăiri sunt determinate de obiecte externe, deci obiectul extern nu trebuie neglijat.

(Va urma)

Țăranii

Pfu!... Pfu!... Hu-hu!...

*Prins în mașinism de fier
spiritul vremii trece
pe țarina 'ncinsă cu brățele țării:
Huiduit ne'nvinsul învârte mii
de gânduri:*

*răbufniri neostoite în ținut sufletesc,
jărăgai netămâiat
îndoit pe multe ogașe
clatină speteaza tiraniei.*

*Fără pic de mulțumire,
țăranii
mângăie brazda strămoșească
cu degetele grapelor
și'n toiul muncii
torțile cerului scântec
sub rugina depusă.*

Spiritul vremii prinde...

*Durerea strănsă'n clinurile sumanelor
hotărăște 'nceputul...*

*— Hei!... înainte!... înainte!...
spre înfăptuiri!*

*Hohotește dorul ne'mpăcat.
hohotește pădurea desnădejdie
și-ațâță surcelele pătrunderilor.*

Pfu!... Pfu!... Hu!... Hu-hu!...

*Spiritul vremii trece,
Părjol rămâie 'n urmă:
purtătorii coaselor înfruntă
și rup
încercuirile 'mpilării.*

*Pfu!... Pfu!... Hu!... Hu-hu!...
Spiritul vremii trece...*

ION TH. ILEA

Ion Th. Ilea

Porniri

*Indurerat sărut pe buzele holdelor,
dovedită tărie vederilor,
oftatul gliei apleacă plopii,
oprește stropii
genelor,
împietrește rău 'n mers,
alege-o stea pe cerul șters,
pune'n mâini ciomege tari de ulmi,
ridică 'mbărbătări spre culmi,
din sat îndreaptă drumul spre oraș,
prin imaș,
spre uzine,
spre palatele vecine...*

ION TH. ILEA

Dorință

*În mine și-a ars Dumnezeu o făclie
Să urce spre ceruri mireasmade Sfânt
Și palid, ca omul cel scos din mormânt
M'a dus printre ziduri și case'n chilie.*

*Cu glasu-mi de-arhanghel și trista scufie
Mumie'ntre patru pereți de pământ
Ne'nvins purtător de abis și cuvânt
Din mine am smuls un ultim: să fie.*

*Dar n'am stat acolo'n genunchi să mă rog
Ca orice călugăr urât slăbănog
Ci-am smuls o făclie din sfeșnic*

*Să aflu'n chilie prin colț Dumnezeu
Ca trupul să-mi facă mai veșnic
Cu buza lor redă de-atâtea scântei.*

CIOCIU ANDERCO

Moșia ardeleană: Cetea a logofătului Ioan din Pitești și iobagii săi

DUPĂ O ANCHETĂ DIN 1627

de ȘTEFAN METEȘ

Director al Arhivelor Statului
din Cluj

În satul Geoagiul de sus, lângă Teiuș, exista în secolul al XVI-lea o episcopie ortodoxă. Anul și împrejurările înființării acesteia până astăzi istoricii nu le-au putut preciza. Între anii 1559—62 găsim în fruntea numitei episcopii pe arhiereul Sava din Țara-Românească¹⁾, care fiind înlocuit pe scurt timp de popa Gheorghe din Ocna Sibiului — dus apoi în Moldova ca episcop — se întoarce și păstorește aici încă câțiva ani²⁾. Înainte ori după păs-toria dela Geoagiul Vlădică Sava a zidit „după spusele boierilor noștri — zice la 16 Mai 1572 Alexandru-Vodă³⁾ — și cu voia craiului răposat (Sigismund Zopolya) mănăstirea și vlădicia din Laurăm (lângă Sebeș) împreună cu Ioan Mederat, Radu Stolnicul, jupâneasa Stănilă, Clucereasa Stanca și Mihăilă-Vistiernicul cu banii lor „când erau pribegi acolo”.

Desigur prin informația și îndemnul episcopului Sava, — se pare că trece apoi la conducerea eparhiei din Râmnicul Vâlci — un alt boier pribegit în Ardeal logofătul Ivan sau Ioan Noroce⁴⁾ din Pitești cumpără pentru adăpostul său și a familiei sale satul Cetea din vecinătatea imediată a Geoagiului de sus, unde păstorise câțiva ani părintele Sava. Ioan fusese omul de încredere al lui Mircea Vodă Ciobanul, pe a cărui fiică Stana o luă de soție; fiind și logofăt în divanul țării îndeplinea misiuni importante din partea Domnului său, așa îl vedem în Brașov la 11 Iulie 1559⁵⁾. După moartea socrului său Ivan logofătul, precaut, să se pună la adăpost de orice pericol și război se așeză cu familia în Ardeal, așteptând vremuri mai sigure când să se întoarcă iarăși la rostul său din Țara Românească.

În 1 Mai 1564 Ivan logofătul cumpără dela nobilul român rene-gat Gaspar Barcsai satul Cetea (lângă Teiuș). La schimbare de domnie,

după obicei, boierul muntean se prezintă principelui Ardealului Ștefan Bathory, în 1 Mai 1574, „cu actul prin care Gaspar Barcsai recunoaște că i-a vândut toată moșia Cetea primită ca donațiune dela regele Ioan al II (Zopolya), cu toate drepturile pentru 1300 fl. care sumă a primit-o”. Moșia a vândut-o pe vecie, dar cu următoarele condițiuni: „Dacă în cursul timpului Ioan logofătul, moștenitorii ori urmașii săi ar voi să vândă sau să înstreineze posesiunea Cetea, nu mai așa să aibă această valoare, dacă vor fi fost înștiințați pe calea legii Gaspar Barcsai, moștenitorii sau urmașii lui despre o astfel de vânzare”. Principele Șt. Bathory, în 11 Noembrie 1574, „ținând seamă de credința desăvârșită a lui Ioan logofătul, aplecarea sufletului lui spre noi și grelele mahniri ale exilului său”, îi confirmă stăpânirea pe veci și irevocabil a moșiei Cetea⁶⁾.

Trei delegați ai lui Ștefan Bathory așteptând trei zile după obiceiul țării și nevenind nimeni să se impotrivească, introduce, în 25 Noem-1574 în stăpânirea satului Cetea pe logofătul Ioan, în prezența mai multor vecini și martori între cari ne apar câțiva Români: cnezul Dumitru Pinariul („Deorêoskeoles”) din Balda de sus și iobagii Teodor Vagul și Dragulia Zemiovan din Geoagiul de sus⁷⁾.

Peste doi ani, un act al lui Cristofor Bathory, principele Transilvaniei, din 31 Iulie 1576, ne spune⁸⁾: „Venind în persoană în fața noastră Ioan Logofătul de Pitești și generoasa doamnă Stanca, soția sa, fiica fostului Voevod al Țării Românești Mircea... fără silă și din voința lor au mărturisit următoarele: Intrucât banii cu cari a cumpărat Ioan logofătul întreaga moșie Cetea dela Gaspar Barcsai, cu drept veșnic, pentru sine și urmașii săi, n'ar fi fost numai ai lui Ioan logofătul, ci i-ar fi avut și câștigat împreună cu soția sa, e mare durere și rău că în scrisorile de cumpărare sau contracte din nebăgare de seamă și necugetare n'a fost înscris și numele soției. Voind deci a potrivi cât se poate și a îndrepta acest lucru, ca nu cumva soția să fie lipsită de partea sa dreaptă, numitele părți au făcut între ele această înțelegere: Numitul Ioan logofătul să treacă și să înscrie soției sale doamna Stanca, moștenitorilor și urmașilor ei în ramură bărbătească, sau în lipsa acestora și în cea femeiască, jumătate din satul Cetea, ca un drept al său pentru partea sa de bani, cu condițiunea următoare: Dacă doamna Stanca — Ioan logofătul fiind în viață — ar muri fără urmași, de

ceea ce ferească Dumnezeu, atunci toată acea jumătate parte din satul Cetea să fie înapoiată numitului Ioan logofătul, copiilor săi în ramură bărbătească, sau în lipsa lor, ficelilor și urmașilor lor din amândouă ramurile”. Viceversa să fie dacă moare Ioan logofătul fără urmași. Peste două săptămâni, 14 August acest an, Bathory întărește proprietatea satului Cetea pentru aceleași motive de „credință și slujirea credincioasă a acestei țări și a noastră, pe care a arătat-o numitul Ioan logofătul în diferite timpuri și locuri și pe care va arăta-o și în viitor⁹⁾”. La introducerea obișnuită din 5 Febr. 1577, sunt de față mai mulți martori între cari se pomenesc 6 iobagi români: Mihail Mic, Nicolae Todea și Ștefan Borza din Geoagiul de sus, Toma Micul, Bara Muntei (?) din Galda de sus, și Petru Nicoară din Strem¹⁰⁾.

Logofătul Ivan, după data de mai sus, dar înainte de 1587, pentru meritele lui relevate mai înainte de cei doi principii Bathory e ridicat la rangul de nobil ardelean cu titlul de „Sebeșul sășesc” (azi Sebeș, jud. Alba), unde își cumpără casă și ceva moșie, cercetându-și copiii rămași la Cetea sau în alte părți ale Ardealului. Sașii sau prințul Ardealului îi dădeau diferite însărcinări, așa îl întâlnim, la 28 Mai 1585 în Brașov¹¹⁾.

În timpul adăpostului în Sebeș, Ivan logofătul își mărită o fată Velica după un nepot de Domni ai Principatelor române, ba chiar și numit Domn pe câteva zile în Țara-Românească: Vlad, fiul lui Miloș-Vodă.

Iată ce scria Domnul Moldovei Petru Șchiopul din Iași în 17 Februarie 1587, către Sigismund Bathory, principele Ardealului:

„Vei fi aflat poate Măria Ta ce dușmănie a fost cândva între oamenii fratelui nostru mai mic (nepot), Mihnea Vodă, și între oamenii văduvei lui Mircea-Vodă, la Poartă. Acum însă cu voia amândurora s'au împăcat și au pus între ei legătură tare cu blăstăm ca să nu mai fie între dânșii, până la moarte, nici o dușmănie, ci să fie tot uniți între dânșii. Și pentru întărirea mai mare a păcii acesteia văduva lui Mircea Vodă, cu ai noștri cari sunt la Poartă, cu știrea puternicului Împărat și cu voia Pașilor, a dat fratelui nostru mai mic pe nepoata văduvei lui Mircea Vodă, pe fata lui Ivan logofătul. Au schimbat și inelele în fața Patriarhului nostru cu jurământ și sub blăstăm ca acela ce ar călca această învoială între cele două părți ori ar schimba o să fie afurisit după lege. Sorocul acestei căsătorii a fost rânduit așa ca să fie acuma chiar de Lăsatul Secului, ci, fiind vreme de grea iarnă, nu s'a putut face. Dar fratele nostru mai mic (nepot) Vlad-Vodă a sosit

¹⁾ Sub păs-toria acestui Vlădică Sava s'a tipărit în Brașov, în primăvara anului 1559, cartea în românește „**Întrebarea creștinească**” care e prelucrare după un text unguresc, descoperită în 1921 de Andrei Bărseanu și publicată în 1925 de Academia Română. Vezi N. Sulică în revista **Șolmil**, III, Târgu-Mureș, 1927, pp. 24—38 și C. Lacea în **Daco-romania** Cluj, V, p. 900.

²⁾ Cartea mea, **Istoria bisericii Românilor din Ardeal I**, Arad, 1918, p. 68.

³⁾ Veress, **Documente relative la relațiile Transilvaniei cu Moldova și Țara Românească**, I, București, 1929 p. 315—6 no. 381.

⁴⁾ Iorga în **Buletinul Comisiei istorice a României**, X (1931) p. 95—102.

⁵⁾ Iorga-Hurmusaki, XI p. 871 (sototelile Brașovului). Vezi pentru rostul lui Ioan Logofătul în Țara Românească: Iorga, **Viața femeilor în trecut românesc**, Văleni 1910, pp. 41 și urm.

⁶⁾ Pușcariu I., **Două Zamfire domnițe române din sec. al XVI-lea trecute în Transilvania în An. Ac. Rom. sect. ist. XXIX (1907)**, p. 587 și urm. la anexe.

⁷⁾ *Ibid.*

⁸⁾ *Ibid.*

⁹⁾ *Ibid.*

¹⁰⁾ *Ibid.*

¹¹⁾ Iorga-Hurmusaki, XI la data.

la noi în ziua de 12 Februarie și este acum aici. Pentru aceia și puternicul împărat a trimis din casa lui un om de încredere pe lângă dânsul spre a întări încă mai mult această căsătorie, și acesta aștepta ziua cununiei, precum vei înțelege Măria Ta mai cu de-amănuntul de la ceaușul Mustafa Lungul. Și nouă nu pare foarte bine că puternicul împărat a hotărât așa. Știm că nici Măria Ta n'ai nimic dimpotrivă. Deaceia am trimis pe credinciosul nostru aducătorul al acestei cărți, Ureche Clucerul, cu omul văduvei lui Mircea Vodă, la Ivan logofătul, pentru acest scop. Te rugăm pe Măria Ta, ca pe un prieten și vecin bun, să îngădui Măria Ta oamenilor noștri a merge și a se întoarce slobod. Și cu dragoste să crezi Măria Ta tot ce-ți vor spune cuvântând către Măria Ta¹²⁾.

Prințul Ardealului, răspunde între altele, parafrazând scrisoarea de sus:

„...Noi ne-am ostenit bucuros întru aceasta și am și înduplecat pe Ivan logofătul, care și el dorește numai ca și după aceasta toate să ajungă la bun sfârșit. Despre aceasta-ți vom da știre pe urmă Măriei Tale prin omul nostru de încredere, arătându-ți cum trebuie să fie...¹³⁾”.

Tratativele pentru căsătorie între Ivan Logofătul și între oamenii Domnilor Principatelor române: Petru Schiopul și Mihnea au durat luni de zile. În tot timpul acesta boierii mergeau dela Iași și București la Sebeș pentru bună înțelegere. Așa găsim în Brașov la 22 Ianuarie 1597, trei slugi ale lui Mihnea Vodă care merg spre Sebeș la Ivan Logofătul¹⁴⁾. La 13 Martie poposesc în Brașov Ceaușul Mustafa cu Petru Ratz — ginerele lui Ivan Logofătul, — apoi Grigore Pribeck și mai mulți boierii moldoveni¹⁵⁾. În 1 Maiu Brașovenii întâmpină pe nuntași cari merg spre Sebeș prin doi delegați ai lor. În 16 Maiu sunt în Brașov Ivan logofătul cu fata și mulți boieri, toți merg spre Moldova. La 20 Maiu „cei trei Voievozi”: Petru, Mihnea și Vlad erau în Moldova la nuntă și Brașovenii trimit prin omul lor Halmagy, darul obișnuit pentru nunți 2 părechi „Kopcher”¹⁶⁾.

Cronicarul moldovean Grigorie Ureche înseamnă în cronica sa, după spusele tatălui său Nestor Clucerul care a contribuit la încheierea căsătoriei și a participat la nunta, — aceste rânduri: „Într'acesta an 7095 (1587), Iunie 20 Petru Vodă au făcut nuntă nepotului său, lui Vlad Vodă, feciorul lui Miloș-Vodă, de au luat pe fata (nepoata) Mircii Vodă, și au chemat la nuntă pe Mihnea Vodă, Domnul muntenesc. Nunta domnească au făcut cu multă cheltuială și jocuri, și mulți

megiesi de prin prejur au venit de i-au înfrumusețat masa, cu multe veselii și jocuri în târg, în Tecuci¹⁷⁾. La această nuntă atât de pompoasă au participat, după scrisoarea lui Pascal de Marini Poli către Marioara Adorna Valbarga din Veneția și sora acesteia din urmă: Doamna Ecaterina, mama lui Mihnea Vodă, „cu toți boierii și curtea, poate și până la trei mii de oameni”¹⁸⁾.

Frumoasa fată a lui Ivan Logofătul: Velica, na avut noroc în această căsătorie dintâiu, căci soțul ei Vlad Vodă moare după 2 ani — în vârstă abia de 20 ani — în 6 August 1589, — afirmativ otrăvit — după ce pe două săptămâni (20 Iulie — 6 August) avusese domnia Țării Românești pentru 100.000 scuzi, prin intervenția și ajutorul unchiului său Petru Vodă Schiopul¹⁹⁾.

Din această căsătorie „Doamna” Velica a avut o fată Ecaterina, numită de sigur după mătușa sa, care probabil va fi botezat-o, după Doamna Ecaterina, soția fostului Domn al Țării Românești Alexandru, fratele cu tatăl lui Vlad Vodă.

Velica, după ce așa de repede i se isprăvise viața „domnească” cu perspective strălucite, se așază iarăși în Ardeal la tatăl său Ivan Logofătul din Sebeș, care în 29 Noembrie 1589 e în Brașov, întorcându-se din Moldova cuscrului său Petru Schiopul²⁰⁾.

În a doua sau a treia căsătorie Velica are de soț pe italianul Fabio Genga dela curtea prințului ardelean. Bătrânul boier din acest târg săsesc al Sebeșului pentru necesitățile sufletului său chinuit adeveseori în zi de sărbătoare, va fi mers la mănăstirea Laucrămului, 3 km. de Sebeș, ridicată de boieri pribegi ca și el și bine cunoscutii lui și, unde cu părintele Sava sau cu urmașii lui își va fi amintit cu durere de vremurile de mărire și putere pe care le-a avut odinioară în Țara-Românească, și cari nu s'au mai întors niciodată pentru el și pentru urmașii lui instreinați și risipiți în largul Transilvaniei. Vre-o 30 de ani, logofătul Ioan a trăit în pribegie, fiind îngropat undeva în Laucrăm, ori la una din fetele sale în care-va sat ardelean, dar e sigur că la Iunie 10 1599, de când avem actul de mai jos despre urmașii lui, el nu mai trăia.

Imprejurări noi îl pun pe logofătul Ivan să joace roluri importante spre finea vieții sale. Cronicarul ungar contemporan Szamoskozy, care se pare că a cunoscut pe boierul român din Sebeș, ne spune că între boerii de divan ai lui Aron Vodă din Moldova era, la 1592, și Ivan Norochia logofăt²¹⁾. Aceasta s'ar atribui faptului că Aron Vodă

era ginerele logofătului Ivan, după cum ne confirmă și știrea dată din Alba-Iulia, în 29 Noem. 1595 de italianul Don Cedare Viadona, care spune că Fabio Genga italianul, a luat de soție, după dorința lui Sigismund Bathory, pe văduva lui Aron Vodă (închis în castelul din Vințul de jos și îngropat în Alba-Iulia), căreia i-a dat zestre mare²²⁾.

Sub Mihai Viteazul Ivan Logofătul, tatăl soției lui F. Genga, participă la războaiele cu Turci, ca „general al soldaților dela țară”, aducând, în 25 August 1595, la Alba-Iulia vestea trecerii peste Dunăre a lui Sinan Pașa²³⁾ Fabio Genga scrie către fratele său Giambattista, în 5 Dec. 1595, că socrul său furios pe Turci — cari au desgroptat pe fiul său mort de curând, aruncând-i osemintele în Dunăre, — i-a atacat la Brăila, înecând pe mulți în apa Dunării. Socrul său ajută pe principele (Bathory) să predice catolicismul episcopilor din Țara Românească²⁴⁾.

Capitulul catolic din Alba Iulia la data de 10 Iunie 1599 dovedește că: Au venit în fața noastră deoparte Zamfira Logofăt, văduva lui Petru Raetz de Teius, fica lui logofătul din San-Sebeș, iar de altă parte Velica Logofăt, soția lui Fabius Genga de Hadruczel, fică și ea răposatului Ivan logofătul și soră bună cu Zamfira Logofăt. Velica Logofăt luându-și asupra sa sarcinile și drepturile nobilei fice Caterina, a fiilor și ficeilor celor ce se vor mai naște și a celorlalți frați și surori... după o înțelegere făcută între ele înainte, de bunăvoie și nesilită de nimeni a făcut această mărturisire: Indemnată de dragostea curată pe care o datorează surorii sale și ei i se cuvine mai mult ca altora răscumpărarea și recăștigarea părții sale de moșie întregi din satul Cetea, pe care din motivul unor trebuințe urgente a zălogit-o și înscris-o pe numele fratelui lor bun Petru Logofăt, moștenitorilor și urmașilor lui în amândouă ramurile pentru suma de 600 fl. ungurești, cu voia numitului Petru Logofăt, fiind și el de față și înconștientând a lăsat-o și încredințat-o numitei Zamfira Logofăt”.

Aceeaș parte de moșie cu toate folosințele, pământurile, etc., a dat-o drept zălog numitei Zamfira Logofăt și moștenitorilor ei pentru 600 fl. plătită mai înainte de numitul Petru Logofăt și pe deasupra pentru încă 100 fl. aur, bani buni, plătiți de Zamfira Log. și primiți de Velica Log. cu condițiunea că dacă cumva în cursul timpului numita Velica, sau moștenitorii ei ar voi să o răscumpere, să aibă dreptul, plătit mai înainte Zamferei ori moștenitorilor ei suma de zălogire sau în bani gata sau în aur sau în argint socotind fiecare fl. aur în 160 dinari, iar talerii în 100 din. Dacă în acest fel n'ar voi să o întoarcă, numita Velica sau moștenitorii ei, pe lângă plata sumei de zălogire, să aibă dreptul să se folosească de toate mijloacele judecătorești pentru redobândirea ei²⁵⁾.

(Va urma).

¹²⁾ Verress A., **Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării-Românești**, III București, 1931, p. 96—7 no. 49.

¹³⁾ *Ibid.*, p. 98—9 no. 50.

¹⁴⁾ Hurmuzaki, XI, p. 833.

¹⁵⁾ *Ibid.*

¹⁶⁾ *Ibid.*, p. 833-4. Nu departe de Sebeș, în satul Spring, la 7 Maiu 1570, se serbează cununia Zamferei fata lui Moise Vodă al Țării Românești, cu nobilul ardelean Stanislau Niezowski, cf. Verres, o. c., I, p. 289 no. 343.

¹⁷⁾ Cronicarul Const. F. Cipescu zice că nunta s'a făcut „la sat la Munteni, pe Prut” (lângă Tecuci). Ed. Iorga, p. 79.

¹⁸⁾ Iorga în **Analele Academiei Române**, XVIII, sect. ist., 1896 p. 81.

¹⁹⁾ *Ibid.*, p. 88; Hurmuzaki, XI, no. 192, 195; — Chipul lui Vlad-Vodă din biserica Sf. Sava din Iași reproduc la Iorga, **Știri nouă privitoare la familia lui Petru Schiopul în An. Ac. Rom.**, sect. inst. XII, planșa II.

²⁰⁾ Hurmuzaki XI, p. 840.

²¹⁾ Szamoskizy **Tortenet maradvanyai 1542-1608** ed. S. Szilagyi, Budapest. 1880, p. 26.

²²⁾ Veress, **Documente privitoare la Ardeal etc.**, IV, p. 311.

²³⁾ *Ibid.*, IV, p. 270.

²⁴⁾ *Ibid.*, IV, p. 315.

²⁵⁾ Pușcariu, o. c. la anexe.

CRÂMPEE DE VIAȚĂ

O CURIOASĂ CAMPANIE

a fost pornită în Anglia, nu de mult, de un comitet în frunte cu mai mulți lorzi, membri în Parlament, episcopi, rabini, contese și alte aristocrate, pentru a atrage atenția, prin conferințe medicale și de înalte considerațiuni patriotice și umanitare, că moda de a avea un copil la casă ori niciunul, este ceva foarte condamnat și primejdios. Toți membrii comitetului au copii mulți. *Lord Wolmer*, președinte, are șase copii; *Lady Winefride Elwes*, una din vicepreședinte, are opt. Și presupuși bine crescuți. Iar Episcopii au copii mulți, aceasta de obicei. Deoarece în Anglia, Episcopii sunt oameni înșurați, iar nevestele lor sunt cele mai prețioase colaboratoare ale lor pe terenul muncii sociale. Argumentele acestor propagandiști, cu vorba și cu fapta, vor avea, desigur o mare putere de convingere. Rămâne să se vadă, cari vor fi angajamentele celor, ce nu vor voi să se supună înjoncțiunilor lor, pretextând cine știe ce motive economice, printre cari criza de locuințe, care aproape a desființat căsătoria, și criza de servitorime, care aproape a desființat menajul.

Dar e interesant, pentru noi, faptul că membrii Parlamentului se ocupă de astfel de chestiuni și curajul specific britanic, de a încerca să faci mișcări de opinie publică precum și respectul, ce și se dă, de câte ori vrei exprimi convingerile în public. Popor foarte puțin intelectual, a cărui ignoranță te umple de uimire, el nu rămâne niciodată indiferent față de sistemul de gândire al altuia. Neavând mult timp de gândit, deoarece viața e prea aprigă și munca prea intensă, el privește cu interes și respect, pe cel, ce gândește pentru el. El citește, îl ascultă, îl ia în serios. El raționează că odată ce dânsul nu are vreme să adâncească problemele abstracte, trebuie să fie mulțumit, că altul o face pentru el și atunci îl primește cu recunoștință și atenția. Il urmărește în procesul lui de gândire, îi acceptă ori nu concluziile. În combat, dacă argumentele lui nu-l conving, îl urmează, cu devotament, cu sacrificii, dacă îl conving. Campania pentru „umplerea leagănelor națiunii” avea-va vreun rezultat practic? E greu de prevăzut. Lupta pe două fronturi cu argumente contradictorii, e ceva nesigur, ca victorie. Căci tot societăți și ligi, cu membri tot atât de marcanți fac tocmai propaganda în sens contrariu, însă printre clasele sociale, în stare economică inferioară. În fața mahalalelor orașelor industriale, unde mizeria pare ceva iremediabil și unde o puderie de copii, de cele mai multe ori în conflict cu legile dela naștere, fiind copii ilegiti și în conflict cu societatea, față de ale cărei așazămintele sunt refractari aproape, prin însăși structura lor sufletească, *Burul Sîmț* strigă:

— Limitați nașterile; nu vă înmulțiți în neștire, ca animalele, ca să aduceți în lume ființe, cari nu se vor putea bucura de niciuna din binefacerile vieții. Cari vor trăi

fără soare, în copilărie, iar mai târziu în ghiarele prostituției și viciilor, înrâșiți, și exploatați.

Tot *Burul Sîmț*, acolo, unde există posibilitatea de a educa și întreține copii, strigă:

— Aveți un capital intelectual ce nu trebuie să piară, ci trebuie transmis din generație în generație, pentru spiritualizarea și progresul omenirii, pentru îmbunătățirea rasei umane. Doctrina „personalității”, care va desagrega societatea de mâine, fiindcă limitează efortul la binele individului, excluzând imensa și necruțătoarea datorie față de colectivitate, e falsă, e o eroare”.

Lucrurile acestea, aiurea se spun la lumina zilei, se discută ca niște probleme de acută actualitate. E foarte puțin să spun că la noi, deși situația este identică, atenția oamenilor cu răspundere se concentrează asupra unor puncte, cu totul în afară de aceste preocupări, cași cum ele nu ar merita nici o atenție.

INTR'O EPOCĂ DE PARADOXE

ca a noastră, libertatea de exprima-rea a gândirii e o necesitate inexorabilă. Cel puțin acolo, unde se frământă idei, unde se plămădesc doctrinele sociale, și se interpretează evenimentele contimporane, în vederea așezării noi, cari nu mai pot întârzia. În țările fără *independență* (nu mă gândesc la cea politică) unde se adoptă experiențele făcute aiurea, cari deci nu își asumă niciodată riscurile inovațiilor, ci beneficiază numai de rezultatele obținute de alții, firește că nu există curente autohtone, izvorâte din solul național, care să merite a fi luate în serios. De obicei rămân niște etichete, se reduc la „modă”, devin platforme pentru ridicarea u-nuia, a altuia... Ah, pentru o minte originală, pentru un curaj neînfricat, pentru un inovator de esență superioară, care în efortul universal al omenirii spre zări mai curate, spre o mai adevărată dreptate, să aducă și glasul românesc... câte suflețe nu așteaptă, câți ostași nu-i așteaptă...

Altfel, ce lucruri ne este dat să vedem și să auzim, pentru că și la noi lumea vrea să dea impresia că ne aflăm în frigurile „reformelor”.

La o adunare studențească. Un delegat din București, cu o frază lipsită de sonoritate muzicală și rotunjimea sintaxei, care a impus dialectul muntenesc drept limbă clasică:

— „Ne spune toată lumea să învățăm, să ne vedem de carte, să ne trecem examenele. Și ce câștigăm cu asta? Diploma. Și cu diplomele ce facem? Le ținem în buzunar? Cine ne dă slujbe?... Doctrina naționalistă nu o cunosc destul de bine... Am s'o studiez... și atunci am să vorbesc...”

Altul: — Vor veni zilele când vom ridica spânzurătorile și vor cădea capetele celor, ce au nenorocit țara... etc., etc.

Spre cinstea studențimii clujene, toate aceste formidabile afirmațiuni erau primite cu o rezervă cuminte, ba chiar cu surâsuri.

Dar ședința buclucașă era prezidată de un profesor universitar...

La o adunare feministă. Referate bine lucrate. Mai cu seamă al d-nei dr. Bologa și al unei doamne insti-tutoare din Buzău. S'a vorbit — *nu s'a discutat* — despre dreptul femeii la muncă, despre asistența copiilor, despre prostituție, etc. La un moment o singură controversă. „Sărmana femeie, care ajunge să-și vândă corpul pentru o pâine... Pentru că să fim drepte: între a muri de foame și a-și vinde trupul, nici una din acele nenorocite nu poate ezita”. Firește s'a făcut mișcare și s'a protestat cu indignare. Se auziau vorbe de „demnitate, respect de sine” și totuși adevărul nu era cu vorbele mari ci cu trista și îngrozitoare realitate... Căci la urma, urmii, dacă e să fie vina undeva, că-roră li se poate arunca piatra dis-prețului: celor, cari, victime ale împrejurărilor, de cele mai multe ori, absolut inadaptabile luptei pentru existență, profesează cea mai abjectă meserie ca să nu moară de foame, fiind ucise de însăși munca, ce o îndeplinesc, pentru ca să trăiască? Ori acele, cari se vând pentru lux, situație, nume, de multe ori în condițiuni de vădită contradicție cu sentimentele de *demnitate și respect de sine* și pe cari societatea le tolerază pentru că au avut prevederea, uneori, să treacă și pela Ofițerul stării civile, așa că totul e în regulă...

Iar cea ședință era prezidată de o femeie, pe care o respectăm pentru bunele osteneți, dar care prin situația ei socială, averea imensă și numele boeresc ce-l poartă, e foarte departe de lumea năcăjiților și din tot felul său de a lucra se vede că nu a pus niciodată mâna pe pulsul realităților înfricoșate, cari nu se pot desființa prin reforme polițienești ci se pot vindeca numai prin *renasterea sufletelor*...

Ah, paradoxele... paradoxele...

SANDA I. MATEIU

Administrative

Cu toată criza care îndoate umorul de viață până și al celor mai rezistenți dintre oameni, și cu toate pierderile suferite îndeosebi în vremea guvernului Iorga când luni de zile nu se plăteau salariile slujbașilor de stat în rândurile cărora se recrutează masa cea mare a abonașilor și cititorilor noștri constanți „Societatea de mâine” a bravat dificultățile și s'a menținut viguroasă și încrezătoare în puterile sale de viață.

Cu deosebită satisfacțiune constatăm, că cererile de abonamente și de vânzare la chioșcuri și librării, cresc dela o zi la alta.

Deja rezultatul primelor două luni ale anului 1933 sunt surprinzătoare și ne dau cele mai bune speranțe. Tirajul nostru e mult superior celui din anii 1930—31—32.

Cu bine înainte!

LEGĂTURILE TERITORULUI BISTRITEI CU MOLDOVA

de L. SOMEȘAN

Cu toate că legăturile cu Moldova erau numai începătoare, aveau atât de mare însemnătate ca să îndemne de a veni cu mărfurile lor în acest oraș de hotar, de unde se răspândeau fie în părțile vecine, fie mai departe spre Moldova.

Este de semnalat că în acest timp, în documentele din arhivele Bistriței, Brașovului și Sibiuului nu sunt amintiți Evreii ca element comercial de și jucau un mare rol în viața economică a Statului maghiar. În primele două veacuri după venirea ungarilor, deja sunt amintiți ca negustori și cămătari. Situația lor în Ungaria în decursul timpului este mai bună sau mai rea, după privilegiile, sau persecuțiile din partea diferiților regi. În Moldova, se vor stabili mai târziu, dar nici atunci nu vor juca un rol mai important în privința legăturilor comerciale cu Bistrița.

Începând cu secolul al XV-lea relațiile comerciale cu Moldova sunt din ce în ce mai intense și nu se întrerup decât foarte rar și de tot nici chiar când cele două provincii sunt pe plan de război. În 1466, ca un semn al întreruperii relațiilor de vecinătate cu Ștefan cel Mare, regele Matei Corvinul oprește pe negustorii moldoveni de a scoate din Ardeal piei nelucrate¹⁾. Probabil că negustoria cu aceste piei putea fi făcută de către Armeni cari apar în 1418 amintiți ca negustori.

Stabilirea Armenilor în Țările Române și Ungaria înseamnă de sigur o prosperare pe teren comercial, care se va resimți mai târziu și pe teritoriul Bistriței. Deveniți mijlocitorii comerțului între apus și răsărit, rătăcesc cu mărfurile lor încărcate pe adevărate caravane, pe drumuri îndepărtate.²⁾

În 1467, legăturile comerciale cari decurgeau în mod pașnic, sunt turburate de războiul lui Matei Corvinul contra lui Ștefan cel Mare, iar în 1468 de către Ștefan care-i răspunde cu prădarea Săcui-meii. Relațiile între Bistrițeni și Români de pe teritoriul orașului, adeseori erau încordate, lucru care se învederează și printr'un act al regelui Matei, dat în 1470 Ianuarie 17 la Viena, în care poruncește guvernatorului său ardelean să apere pe Bistrițeni de unii Români vecini, cari se răsbună pentru pedepsirea de către orașeni a conaționalilor lor³⁾. Simțindu-se iarăși nevoia reluării relațiilor comerciale cu Moldova, întreruptă în 1471, o solie moldovenească se prezintă la regele Matias care se afla în Gilău, cerând acordarea libertății comerțului.

La 20 Ianuarie 1471, regele acordă Moldovenilor din nou, voie întreagă și largă de a face orice negoț în provinciile sale⁴⁾.

În timpul luptelor regelui Matias, cu Moldovenii, fortifică cetatea Bistriței și se păzește granița din spre Moldova, pentru care fapt în 1474, dă Bistrițenilor 200 florini pe an⁵⁾.

După lupta dela Baia însă, prietenia între Ștefan și Matias devine atât de strânsă, încât Matias donează Voevodului moldovean Ciceul și Cetatea de Baltă. Dar relațiile cu Moldova în acest timp nu

erau numai comerciale, ci după cum în timpul bejenii maiestrii de tot felul trec pe pământul moldovenesc exercitându-și meseria, tot așa în acest timp la Bistrița fiind ateliere, mulți tineri moldoveni vin să învețe meserii ca apoi să se întoarcă în Moldova calfe cu scrisoare de ucenicie¹⁾.

După alianța între Matias Corvinul și Ștefan, Sucevenii, Câmpulungeni, cei din Baia și din alte părți ale Moldovei, reluară vechile lor trimiteri de vite la Bistrița, iar Brașovenii cutreeră ca în trecut, cu marfă mărunță, târgurile și satele Moldovei²⁾. Luptele lui Ștefan cel Mare cu Turcii nu aduc de cât o stagnare, ori întrerupere momentană a legăturilor cu Bistrița, pentru că îndată după lupta de la Podul Inalt, Ștefan învingător, chiamă în Moldova curățită de dușmani, pe toți negustorii din S-ta Coroană a Ungariei³⁾.

În 1475 când Matias Corvinul dăruiește Cetatea Rodnei Bistrițenilor, într'un tratat comercial stabilește deplină libertate de comerț cu Moldova⁴⁾.

În afară de Bistrița, târgurile moldovenești mai întrețineau legături și cu alte orașe din Ardeal: Sibiu, Cluj, Brașov, ai căror negustori deasemenea desfăceau mărfuri mărunte în Moldova⁵⁾.

Mai târziu în măsura, în care scădea curentul negustorilor bistrițeni în părțile moldovenești, se simte un tot mai mare interes al Moldovenilor pentru întreținerea cât mai strânsă a legăturilor cu târgurile Bistrițenilor.

Bogdan Orbul intervine pentru ca ai să nu piătească trigesima Bistrițenilor de cât în timpul bălciului, ori în caz de vânzare înainte ca bălciul să se fi deschis⁶⁾. Dorința lui Bogdan e foarte explicabilă pentru că în acest timp mulți Moldoveni vin cu vite spre vânzare la Bistrița unde se întâlnesc și cu negustorii unguri din părțile Maramureșului veniți la Bistrița pentru aceleași interese⁷⁾. În afară de Bistrița, care devenise un adevărat centru economic, un destul de important rol joacă și cetatea Rodnei, unde se aduceau porci de la Baia și pește sărat dela Suceava⁸⁾. Ușurința de transport a mărfurilor dintr'o parte în alta și legăturile strânse ale târgurilor moldovenești cu Bistrița se constată și prin faptul că se transportă grâu din părțile acestea de către Moldoveni, unde recolta putea fi mai bună decât în regiunea Bistriței.

Pe lângă un curent important de mărfuri, se mai îndreptau spre Moldova o mulțime de lucrători și mai ales măiestri din Bistrița, fie chemați de voivozi, fie din nevoia de a-și câștiga existența mai bună acolo, unde se simțea mai mult necesitatea meseriei lor. Despre un măiestru Ioan, se vorbește mult în timpul lui Petru Rareș. Mulți Români mai treceau, peste munți și din cauza deselor certuri cu Sașii, cari mereu îi desmoșteneau de pe pământul lor.

(Va urma)

1) Hurmuzaki XV, p. 77.

2) N. Iorga. Istoria Comerțului Rom. Ep. Veche, p. 105.

3) N. Iorga. Istoria Comerțului Rom. Ep. Veche p. 105.

4) Ibid. p. 106.

5) Ibid. p. 109.

6) Hurmuzaki XV, I, p. 105.

7) Ibid. p. 204, 258.

8) Ibid. p. 293, 294.

1) Hurmuzaki XV, I, pag. 60-61.

2) Din Dömötör, Asztrák Magyar Monarhia. (Bucovina), vol. XVIII, pag. 316.

3) Hurmuzaki. XV. I, p. 74.

4) N. Iorga. Ist. Comerț. Rom. Ep. m. Veche, p. 104.

5) Hurmuzaki XV. I, p. 82.

INTRE FRANȚA ȘI GERMANIA

Cheia de boltă a configurației Europei constă în aranjarea raporturilor dintre două mari state.

Deosebirile dintre ele sunt profunde. Izolarea politică și structura social-economică derivată din ea timp de secole a dus la separațiuni foarte pronunțate.

Când judecăm un stat, trebuie să cercetăm elementele specifice ale evoluției lui. Anume cauze produc anume efecte. Anume antecedente fac să se producă urmări într'un anume sens determinat.

Tarismul autocrat și provocator nu putea avea drept consecință decât comunismul care este o creațiune sui-generis, esențial rusească, inimitabilă și inimportabilă.

Stările istorice proprii din Italia cu moravurile laxă și disolvarea atâtor principii conducătoare au rodit excesivul autoritarism fascist.

Discuțiunile sunt foarte edificatoare în ce privește îndeosebi Germania și Franța. Concentrarea forței politice în mâna unui singur om, care era kaiserul atotputernic, care-și bătea joc de drepturile emanele dela popor și susținea origina teocratică a dinastiei a înăbușit orice liber exercițiu al pragmatismului instituțiilor democratice. Poporul german era despoiat de posibilitățile instruirii și educației politico-parlamentare, nu era în stare de a-și afirma suveranitatea din pricina monopolului dispunerii imperiale. Marele popor german a rămas politicește retrogradat, în faza coplării. Și se stânjeniau calitățile superioare de știință, artă, industrie și tot ce vrei în orice domeniu înafara celui politic. Cel mai avansat popor al lumii în orice industrie lucrativă, în mașinismul complicat, în științele de laborator, în chimia care revoluționa randamentul agricol, în artele de orice fel, în filosofie (Das Volk der Dichter und Denker) era condamnat în mod stupid să fie ținut locului când era vorba de reformele sociale și politice.

Stagnarea, prapionirea pe loc, înălțuirea liberei manifestări de ordin social-politic trebuia să nască cea mai cumplită tragedie ce era dată să fie trăită de un popor: împins în erorile militarismului și birocrației imperialiste, miop, desorientat, el a provocat măcelul mondial în care a ieșit înfrânt, diminuat, umilit și imbrâncit în convulsii sociale.

Iar Franța, care nici pe departe nu atingea nivelul economic al Germaniei industrializate, înflorea viguros și ascendent prin exercitarea experiențelor politice, prin elanul luptelor sociale în favoarea libertăților oamenilor și popoarelor, prin evoluțiunile în emanciparea politică a cetățenilor. Franța a devenit cea mai formidabilă putere a lumii prin criticismul triumfător care a pus temelurile cele mai solide ale democrației sale, luându-și puterea din mandatul națiunii, din asentiimentul popular.

Peste barierele teribile cari separau statele se întâmpla însă miracolul: literații, artiștii, oamenii de

știință creiau puncte de atingere, se lăsau influențați, învățau unii dela alții. Cele mai mari dintre capetele savante, erau cele cari își cunoșteau vecinul. De pildă în sociologie. Taine, Durkheim, Gaston Richard, Bouglé consultă pe Hegel, Kant, Simmel, Wagner.

Și invers: Karl Marx, Goethe, Paul Barth, Ferdinand Tonnies s'au lăsat pătrunși de conceptele științii franceze.

Infiltrațiunile de ordin științific.

IOAN PETROVICI: DE-ASUPRA SBUCIUMULUI

(București 1933, lei 50)

Filosoful Ioan Petrovici strânge într'un mănunchiu câteva conferințe mai recente. D-sea este un conferențiar neîntrecut prin finețea, claritatea și bogăția expunerii. Chiar acum se găsește într'un turneu în străinătate, unde vrăjește prin verbul său clasic și prin obiectivitatea expunerilor sale.

Prin volumul recent d. Petrovici continuă a familiariza publicul românesc cu conceptele subtile ale teoriei cunoștinții și ne dă câteva splendide eseuri și portrete filosofice ale gânditorilor Bergson, Eminescu, Hegel, Wundt. La Eminescu încearcă să demonstreze că pesimismul metafizic nu putea împieta asupra activismului practic după exemplul filosofului Hartmann pe care e aproape cert că l-a citit. La Hegel examinează superba lege a triadei care ar fi fundamentul existenței universului. Iar la Wundt constată, că între psihologia veche asociationistă și psihologia ipermodernă a

artistic, cultural, preludează oare pe cele de ordin economic și politic? Iată semnul de întrebare. Hitler e antipodul lui Herriot.

Pace în lume nu va fi însă pânăce fenomenul de osmoză politică nu se va desăvârși pe prețul oricăror sacrificii dureroase.

Particularismele și rivalitățile nu vor fi biruite decât prin socialdemocrație, a cărei superioritate consistă în identitatea principiilor aplicabile pretutindeni, în unde universaliste.

spontanietății mai e loc și pentru un pozitivism care probabil va fi confirmat de știința viitoare. Vorbind despre dinamismul contemporan d. Petrovici comentează bergsonianismul ca o necesitate împotriva rutinei și automatismului. Pledează pentru o putere internațională „ca un instrument al voinței umanității întregi”. Incheie volumul prin tr'o apărare avântată a culturii care „desvoltă concepția realistă a vieții”, „filozofia e religia care te ridică în regiuni eterne”, „sporește puterea de rezistență a popoarelor”, „promovează și instaurează o adevărată democrație”.

Cartea este o prețioasă contribuțiune la instruirea filosofică a generației noastre și la inițierea în concepțiile superioare de cunoștință și orientare asupra postulatelor vieții moderne.

Prin limpezimea și precizia terminologiei îndeplinește un oficiu în plus de unitate.

I. C. PETRESCU: METODA PENTRU STUDIUL INDIVIDUALITĂȚII

(Editura Institutului pedagogic român, lei 160)

D. I. C. Petrescu pune, pe lângă materialul de cercetări, și o serie de probleme teoretice privitoare la viața sufletească fixând și expresiile fizice corespunzătoare.

O seamă de definiții sunt ultimul cuvânt al științii și deaceia trebuie să fie cunoscute nu numai de către deținătorii catedrelor învățământului, ci de oricine se pasionează pentru psihologie și sociologie. Înlătură o serie de erezi, ca de pildă concepția creștină medievală în sensul căreia sufletul era o substanță cu totul deosebită de structura spirituală-corp. Pe când în realitate „sufletul este o realitate, care are ca substrat fizic sistemul nervos și corpul în genere.” În determinarea inteligenței suntem nevoiți să considerăm calitatea scoarței cerebrale sau a neuronilor.

Foarte valoros este studiul testelor introdus în psihologia experimentală. D. Petrescu nu e dogmatic, ci relativist. Teoriilor le aplică un coactiv: le ia sub beneficiu de inventar până la verificările incontestabile. Cu tot optimismul robust al d-sale în aplicațiunile metodelor experimentale, conduita e mai mult

a unui pedagog realist-relativist.

Un examen detaliat face noțiuni de inteligență, despre care spune, că este însușirea individului de a se adapta la cerințele și sarcinile noi ale vieții dând o organizare nouă materialului din conținutul sufletesc și peste tot celorlalte funcțiuni sufletești, este deci o capacitate de creație prin subjugarea mediului în care trăește. Testul este un experimentat frecvent, el însă suprime adesea activitatea spontană a elevului. Apoi e greu să se obțină aceeași tensiune de activitate la toți elevii.

Prin anchete îngrijite și prin fișele personale pedagogul își poate câștiga precizii numeroase de cunoaștere a tineretului.

Un pedagog și chiar un intelectual afară de școală se ține la curent prin volumul acesta al d-lui Petrescu, actualmente secretarul general al ministerului Instrucției, cu o uimitoare bogăție de probleme ale școlii contemporane, cu încercările adesea încoronate de succes de a stoarce determinațiuni asupra înzestrării temperamentului și corelațiilor psihofizice ale elevilor.

ION CLOPOȚEL

Richard Wagner

1932 a fost anul lui Goethe, 1933 va fi anul lui Wagner, dela moartea căruia s'au implinit, la 13 Febr. cincizeci de ani. Bineînțeles că Wagner nu va fi sărbătorit cu amploarea universală, cu care a fost evocat olimpiantul de la Weimar. Mai întâiu pentrucă amintirea lui e mult mai aproape de noi decât a uriașului său compatriot. Trăesc încă oameni cari l-au cunoscut, cel puțin în ultimii lui ani, de necontestată glorie. Fiul său Siegfried, care i-a perpetuat memoria cu atâta râvnă, n'a murit decât acum un an. In aer se simte încă ecoul marilor bătălii ale autorului *Tetralogiei*. Până în pragul războiului ele au durat cu inverșunare. Abia cu amuțirea tunurilor marelui măcel, se pare că au amuțit și adversarii de mare calibru ai lui Wagner. Astăzi nu se mai ridică împotriva lui decât glasuri timide, cari sunt repede amuțite de corul admiratorilor, entuziaști.

Pe când Goethe s'a așezat deci, de mult, pe tronul lui de clasic, Wagner abia acum și-l ocupă.

Goethe e apoi, mult mai universal decât Wagner. In opera lui a reușit să armonizeze aproape toate tendințele sufletului omenesc. Wagner a urmărit, cu o impresionantă stăruință, un singur scop și a exprimat o singură concepție. Cu geniul lui a observat panta greșită pe care a apucat opera și toată viața s'a trudit să o abată pe drumul grandios, de cuprinzătoare și magistrală artă, pe care merge astăzi, datorită, fără îndoială, creațiilor lui monumentale.

Wagner e mai specific german, apoi, decât Goethe, care a rămas, fără îndoială, cea mai strălucită întrupare de „cetățean al lumii”. Autorul lui *Tannhäuser* a avut chiar violente accese de francofobie și a suferit, nu odată, de teutonită... In opera lui a vrut să creeze apoi o nouă mitologie a Germaniei, asemănătoare mitologiei grecești, care a inspirat pe mari tragici al Atenei. De fapt, a și reușit acest lucru.

A depășit însă specificul rasei, ridicându-se în universalitate. Adăncirea pe care a dat-o el unor probleme ale umanității îl pune printre cei mai mari creatori de valori spirituale, ai lumii. Sensualismul, amorul pur, problema mântuirii și alte probleme cari au frământat de veacuri omenirea, dând naștere la o bogată efluorescență de mituri și sisteme filosofice, el le-a tratat într'un mod inegalat și, probabil, inegalabil.

Dacă pentru istoria culturii Wagner este un nume, peste care nu se

poate trece, pentru istoria muzicii este o epocă de aur. Dela Beethoven, pentru care Wagner a avut, toată viața, un cult nedesmințit, omenirea n'a mai produs un geniu muzical de amploarea lui. De la cele dintăiu acorduri ale uverturilor lui te simți copleșit de această genialitate.

Autorul *Tetralogiei* a fost artist până în măduva oaselor. Poet, dramaturg și om de teatru dar mai ales muzician, el a fost turmentat toată viața de idealul artei lui. Pentru atâția dintre contemporani acest ideal a fost o nebunie. Wagner a dus lupte uriașe pentru biruința artei lui. A avut înfrângeri peste înfrângeri, a sfârșit însă prin a birui.

Ce viață de pasiuni, împinse uneori până la absurd, a dus acest om! Astăzi judecăm mai calm, mai înțelegători, această viață. (A se citi subtila analiză a ei, scrisă de francezul Guy de Pourtalès). Contemporanii însă au fost, nu odată, foarte aspri cu el. Marile drame, zugrăvite în operele lui s'au dezbătut în carnea și sufletul lui. Sărbătoarea de astăzi va fi un prilej de adăncire a acestei existențe, atât de frământată.

La Români, Wagner a cucerit prietini mai ales după războiu, datorită celor două Opere naționale. Dintre credincioșii de dinainte de războiu amintim, cu acest prilej comemorativ pe duiosul Iosif, care a transpus în românește câteva din principalele lui opere.

Operete...

In anul comemorării lui Wagner, Opera Română din Cluj, cultivă cu un zel remarcabil opereta... Premierele noi de opere, ce ni s'au dat în această stagiune, au fost răscolite din cartoanele mucegăite de la începutul veacului trecut. Nici una n'a însemnat un eveniment artistic.

Evenimentul a fost opereta... S'a reluat *Voevodul Țiganilor*, s'a dat *Liliacul* lui Strauss, iar acum de curând *Vânzătorul de păseri* de Zierer și *Fantoma albă* de Boildieu. Mai ales la întâiele trei, sălile sunt mereu supraîncărcate. Publicul mare gustă încă opereta și foarte bine face Opera că-i satisface acest gust. Cu atât mai bine, cu cât actul acesta îi aduce frumoase încasări, cari nu sunt deloc neglijabile în aceste vremuri de năprasnică criză.

Trecerea aceasta la operetă nu merge însă atât de ușor. Mărturisesc sincer că unele din aceste reprezentări mi-au fost extrem de penibile. Actorii de operă, cari sau obișnuit și cu cari ne-am obișnuit în roluri grave, apar deodată în o-

pera comică.. Ei se mișcă atât de greoiu și de stângaciu, încât te prinde jalea, privindu-i. Unde mai pui că mulți dintre ei sunt Ruși, cari vorbesc o românească, încât ascultându-i nu știi ce să faci: să te strici de râs, sau să înjuri...

Opereta are un ritm al ei, pe care actorii noștri sunt departe de a și-l fi însușit. Pentru a-l avea, cât de cât, Opera ar trebui să angajeze un director de scenă specialist în materie. Am propune și angajarea unor actori de operetă; știu însă că mijloacele nu-i permit aceasta. Ori-cum situația nu mai poate continua în felul acesta.

*

Dacă n'am avut emoții noi artistice prin premierele cari ni s'au dat, în schimb apariția pe scena lirică de la Cluj a unui talent de înalta calitate a d-lui Ștefănescu-Goangă ne-a adus rare delicii sufletești. D. Ștefănescu-Goangă este un artist de o solemnitate și o distincție aleasă. Timbrul d-sale cald, resursele d-sale bogate, cuceresc de la cele dintăiu acorduri.

„Rolul civilizator“ al Ungariei...

Intre punctele din programul propagandei ungurești în străinătate la loc de frunte stă, mai ales în ultimul timp, rolul de factor al civilizației, pe care Ungaria l-ar fi avut, aici în Orientul Europei. Trebuie să recunoaștem că tema aceasta este exploatată cu destulă ingeniozitate. Cărți și reviste de o impecabilă aparență științifică au umplut piața mondială. Un mare rol în organizarea, la un nivel atât de înalt, a acestei propagande, a avut răposatul ministru al instrucțiunii publice în guvernul Bethlen, contele Kuno Vleblelsberg, un om cu însușiri într'adevăr excepționale.

Bineînțeles că printre popoarele cari au fost împărțite de binefacerea civilizației, de către generosul popor maghiar, sântem, în locul întâiu, noi, Români. Nu voi releva cu acest prilej decât două studii mai mari, cari au trecut, aproape neobservate, în publicistica noastră. Întăiu a fost scris de d. Sulica Szilard, în *Magyar Szemle* (1929, vol. VII, p. 136—145) și e intitulat „Magyarország szerezpe a román színházi és zenei kultúra fylädésében” (Rolul Ungariei în dezvoltarea teatrului și a culturii muzicale românești), iar celălalt, intitulat „L'âme roumaine et la Transylvanie”, a fost scris de d. L. Trembl în *La Nouvelle Revue de Hongrie*. N-rul pe Dec. 1932. Întăiu din cei doi autori ara-

tă rolul pe care l-au avut ungurii în teatrul nostru popular și cult, precum, și în dezvoltarea culturii muzicale la noi. El insistă mai mult asupra unor „unguri” ca Herfner, Flechtenmacher, Ioan și Eduard Wachmann... Iar d. Treml face o privire istorică asupra dezvoltării culturii românești, insistând asupra rolului avut de Ardeal, bineînțeles cu scopul foarte străveziu, de a arăta că tot ceea ce are bun Ardealul a primit de la generoșii lui stăpâniitori de ieri. Argumentația d-lui Treml — care de altfel e un bun cunoscător al lucrurilor românești — se vede cât de colorată și cusută cu ață albă. Nu intrăm nici în amănunte pentru răsturnarea ei. Ne mulțumim să răspundem în bloc, — d-lui Treml și celorlalți unguri de teapa d-sale, printr-o constatare de un adevăr brutal. Să poftescă oricine să privească enorma distanță din p. d. v. al civilizației, la care se află țărânul român — exceptând pe cel din Banat și Ardealul sudic — de orașele ungurești, lângă care a trăit atâtea veacuri. Orașele acestea au fost stoarse din vlagă a acestor țărani, *impotriva* lor. Splendoarea lor este datorită mizeriei acelor.

„Civilizația ungurească”? Ne prin de groaza când ne amintim de... binefacerile ei...

O scriere senzațională privitoare la istoria Ardealului

D-l Iosif Schiopul, un vechiu publicist ardelean, actualmente consilier de presă la Berna, a scos de sub teascurile tipografiei Naționale din Cluj, o scriere care, cu siguranță, va da multă bătaie de cap istoricilor Ardealului, de oricare naționalitate ar fi ei, și care, dacă va fi adevărată în concluziile ei principale, va avea darul de a transforma radical începuturile istoriei sașilor din Ardeal și un important capitol din istoria Românilor. Cartea d-lui Schiopul se intitulază: „**Contribuțiunile la istoria Transilvaniei în secolele XII și XIII**, cuprinzând două studii: I, „Țara Bârsei și cavalerii Teutoni”, iar II „Invaziunea Mongolilor în 1241”.

În ce constă „senzaționalul” lucrării d-lui Schiopul? În amândouă studiile d-sa încearcă să răstoarne afirmațiuni cari au devenit un fel de loc comun al istoriei ardelenice din această epocă. Să le luăm pe rând.

În întâiul studiu, care ocupă cea mai mare parte a lucrării (pp. 5-129), autorul combate părerea curentă în istoriografia ardeleană, care susține că în sec XII și XIII Țara Bârsei ar fi fost colonizată de regii Ungariei cu cavalerii Teutoni, cari apoi au dezvoltat aici o frumoasă operă de civilizație, zidind cetăți și apărând frontiera de invaziuni, fapte pentru cari au fost răuțiți cu o mulțime de privilegii. Capitolul acesta din istoria compatrioților noștri sași este unul din măndriile istoriei lor. De curând răposatul episcop Teutsch, erudit și renumit istoriograf al Ardealului, îl intercalează cu o discreție dar foarte evidentă mândrie în a sa Istorie a Sașilor Ardeleni — cea mai bună istorie a Sașilor. Concluziile la cari ajunge d-l Schiopul răstoarnă cu desăvârșire temeiurile acestui capitol. În linii generale d-sa arată că în Țara Bâr-

sei n-au fost niciodată cavalerii Teutoni, că „Țara Borza” de care amintesc bulele papale de la începutul veacului al XIII-lea, în legătură cu acești cavaleri, nu este deloc Țara Bârsei, ci foarte probabil o regiune, din părțile maramureșene, și în sfârșit că documentele cari identifică această „terra Borza” cu Țara Bârsei și care cuprind și privilegiile, acordate coloniștilor germani, nu sunt nici unul autentice.

Documentele cari menționează acești cavalerii Teutoni și „terra Borza” sunt în număr de 31. Cea mai mare parte din ele sunt emanate din cancelaria papală. Toate acestea vorbesc de o „terra Borza”, care s-ar afla undeva, în vecinătatea Cumaniei, „ultra montes nivium”. Cele patru documente (din 1211, 1212, 1222 și 1222) cari precizează confiniile acestei „terra Borza”, precizare din care ea nu poate fi decât Țara Bârsei, sunt, trei din ele, emanate de la Andreiu al II-lea, Regele Ungariei, iar al patrulea de la Papa Honoriu al III-lea.

Curios este că toate aceste patru documente, de o covârșitoare importanță, n-au fost cunoscute decât la sfârșitul sec. al XVIII-lea, într-o vreme când Sașii erau amenințați să-și piardă privilegiile.

Cu o argumentație de o seducătoare luciditate, cu o logică impresionantă, și cu un surprinzător aparat informativ, d-l Schiopul demonstrează lipsa de autenticitate a acestor diplome.

Expunerea d-lui Schiopul este seducătoare. Este ea și adevărată? Iată o chestiune asupra căreia nu ne putem pronunța. Așteptăm cuvântul specialiștilor. Suntem siguri că el nu va întârzia prea mult...

Dacă adevărul va fi de partea d-lui Schiopul, atunci consecințele pentru istoria Ardealului vor fi senzaționale. Autorul nu trage încă aceste consecințe. Nu face decât o discretă aluzie la ele, la sfârșitul studiului:

„Este clar de tot că cavalerii Teutoni n-au putut să ridice aceste cetăți (din Țara Bârsei), pentru că ei nici odată n-au fost în Țara Bârsei.

„Dar atunci se pune întrebarea: Cine a ridicat cetățile, ale căror urme se mai văd și azi în Țara Bârsei?”

„Cine a ridicat cetățile ale căror nume, păstrate în graiul poporului românesc din Țara Bârsei, mărturisesc o altă origine, decât cea germană?”

„Cine a ridicat cetățile **Bran... Codlea... Râșnov... Telu...?**”

Al doilea studiu al d-lui Schiopul (pp. 133—164) este tot atât de senzațional în concluziile lui. Cu aceeași metodă riguroasă și același aparat critic d-sa răstoarnă toate documentele pe care se întemeiază invaziunea Tătarilor în Ardeal, invaziune cu enorme consecințe pentru istoria acestei provincii, devenită și ea un loc comun pentru istoriografia curentă.

„Tătarii în retragerea lor din Ungaria (1242) — conchide autorul — n-au trecut prin Transilvania și Transilvania prin urmare, n'a experimentat urgia acelei retrageri. Așa fiind, este cu desăvârșire neîntemeiată poziția istoriografiei curente că acestei catastrofe este a se atribui lipsa de urme documentare privi-

toare la istoria coloniștilor streini din Transilvania secolului al XII-lea (sfârșitul secolului) și al XIII-lea (începutul lui).”

Înainte de invaziunea tătarilor nu existau în Ardeal decât grupuri neînsemnate de coloniști streini. Marele exod de populație, provocat de năvălire în Ungaria a înmulțit numărul coloniștilor streini în Ardeal.

În năvălirea și retragerea lor, Tătarii n-au atins decât nordul Ardealului. Ei au venit pe același drum pe care au venit și Ungurii, și toate celelalte popoare barbare, în exodul lor. Legiunile romane n-au fost, deci, retrase din Dacia pentru că n-au putut rezista unor năvăliri barbare, „ci pentru a apăra frontierele romane primejduite de invadatorii ce se scurgeau prin șesul dintre Carpați, Marea Neagră și Dunăre, deoparte, și șesul dintre Tisa și Carpați de alta”.

Invaziunea Tătarilor a avut enorma consecințe asupra istoriei noastre. Din concluziile d-lui Schiopul se poate deduce că dislocările de populații provocate în Ardeal, care au dus la întemeierea Principatelor n-au fost decât un efect indirect al acestei invasiuni.

Nu tătarii au dislocat pe Români din Ardeal, ci străinii, împinși de aceștia în Ardeal.

Iată, în esență, concluziile d-lui Schiopul. Remarcăm încă odată metoda riguroasă, fraza d-sale sgarbită.

Dar d-sa promite și alte surprize. Într-un studiu pe care-l anunță și discută „Imigrațiunea săsească și diploma andreiană din 1224”, ajungând, probabil, la aceleași concluzii... Il așteptăm cu nerăbdare...

Adeverul literar reorganizat

Incepând cu numărul din 12 Febr. a. c. *Adeverul Literar și Artistic* a îmbrăcat o haină nouă. Rubricile s'au înmulțit considerabil, depășind domeniul strict literar. Materialul e mult mai condensat și mai viu. Actualitatea e privită cu ochiu mai atent. Cronica externă trece și ea, dincolo de ceea ce se petrece în Franța — vechiul păcat al periodicelor noastre. Diferitele rubrici au fost încredințate unor condeie de seamă. Se pare că chiar în recrutarea colaboratorilor s'a trecut dincolo de cercul vechilor simpatii, cari, bineînțeles, au rămas. Dacă A. L. A. va continua pe acest drum, reușind să fie o oglindă cât se poate de obiectivă a actualității culturale din țară și streinătate, dacă va grupa în coloanele sale pe tineri alăturați de bătrâni — bineînțeles după criterii pur artistice și spirituale — atunci va umplea un mare gol în publicistica românească.

În planul său de organizare A. L. A. a așezat și provincia și literaturile minoritare. În cele două numere, apărute până la data când scriem aceste știri, nu s'a realizat nimic din acest punct al programului. Sperăm ca el să se realizeze în numerele viitoare. Pentru că într-adevăr publicațiile bucureștene dau prea puțină atenție vieții culturale de provincie și celei minoritare. Chiar când ating din când în când viața provincială, ele o fac în mod superficial, sau cu totul fals.

Când scriem aceste rânduri a-mare ne gândim mai ales la Ardeal. Imprejurările de după Unire,

mai mult decât lipsa talentelor, a împiedicat această provincie să-și creeze un organ literar al ei. Lipsa lui nu însemnează însă că nu există aici o viață culturală cu manifestări remarcabile. Manifestările acestea A. L. A. ar trebui să le urmărească cu un ochiu atent și priceput. Ar aduce astfel o complectare atât de mult așteptată a tabloului vieții culturale românești.

Cu literaturile minoritare lucrul stă și mai rău. Există în Ardeal o viață culturală a minorităților, care, mai ales după război, a intrat într-un ritm surprinzător de intensiv. Bucureștii ignorează cu desăvârșire această viață. Puzderia lui de periodice înregistrează, cu lux de amănunte, cel mai minuscul eveniment literar parisian, dar ignorează manifestările sufletești ale compatrioților noștri, izvorâte din solul și atmosfera patriei comune. Dacă A. L. A. ar urmări cu pricepere și obiectivitate aceste manifestări ar oferi adevărate surprize cititorilor săi.

Auto:ii copertilor

noastre sunt patru artiști clujeni, profesori ai Școlii de belearte (a cărei desființare în sfârșit s'a produs, împotriva minunatelor rezultate pe cari le-a obținut în atâția ani decapitarea culturală prin suprimarea de școli a apărut capitalismul românesc ca soluția cea mai salvatoare a bugetului!) bine cunoscuți prin adevărul artei lor: A. Demian, Catul Bogdan, Aurel Ciupe și prof. Cornea. În fiecare număr aducem câte un desen nou, în rotație, din penelul celor patru.

CRONICAR

Țara poveștilor, de G. Tulbure

Sărbătorile de iarnă, au dat un nou flux de literatură pentru copii. Editurile s'au grăbit să angajeze, să comande scriitorilor câte o carte din acest gen. S'ar putea spune că singurii cititori serioși și constanți ai literaturii noastre sunt copiii. Acolo în împărăția lor de lumină și joc, în fantezia însoțită și nelimitată, când sufletul râde și palpită de spaimă, se cer file de carte să-i ducă pe țărnișuri ireale de basm. Este o nevoie a vârstei, sau poate o reminiscență fluidă, rămasă dintr'o lume anterioară, care și-a păstrat urmele ei de aur în sufletul celor mici. Mai târziu când viața se integrează în actualități, toate acestea rămân departe ca o față morgănă, în liniștea unor timpuri dogoritoare de recoltă și pământ.

Am fost și eu în țara poveștilor. M'am întâlnit și eu cu Făt Frumos, Zmeul-Zmeilor și Sdrincu spaima lor. Am călătorit pe nuiua fermecată, am aruncat peria și oglinda pe drumul epic și fantast al irealității lor.

De aceia am răsfoit cartea d-lui Gh. Tulbure cu o deosebită plăcere: pentru „mine” cel de odinioară, pentru „ei” cei de totdeauna.

O observație pe care o rețin din copilărie ca o informație pedagogică a celor ce au încercat să dea copiilor cărți traduse din reputați scriitori sau scriitoare streine. Imi amintesc de o traducere a Selmei Lagerlof, care abunda în mine din mitologie nordică și care îngreua neșpus plăcerea lecturii. Era o atmosferă

feră care nu se potrivea sufletului. Obosea și nu se putea reține. Pentru că una din plăcerile copilului este și faptul de a putea reține lectura. Jocul acela interior este necesar să se prelungească, să-și anine toate irigarea lui strălucitoare pe mugurii crezului copilăriei.

Cartea d-lui Gh. Tulbure „Țara Poveștilor”, este liberă de orice greutate. Adaptată perfect mitologiei populare, cu o limpiditate de stil impresionantă se desface ca o sinceră corolă de floarea soarelui, în fața micului lector. Cu sentimente profund-omenești, cu delicateți suprasensibile, eroii parcurg drumul anecdoti al poveștii cu o fantezie ușoară, pe care autorul ne-o dă într-un mod măiastru. Socotesc cartea d-lui Gh. Tulbure, una dintre cele mai bune din acest gen.

Pe eșafodajul poveștii populare, autorul a brodat o infinită lume de fantezii, cari se integrează perfect, fără prolexități și fără îngreueri de text, în linia poveștii. Amănunțele și caracterizările pe cari ni le servește autorul, au calitatea de a preciza și mai mult cadrul și caracterul personajilor, ceiace constituie un aport artistic față de primitiva formă a poveștilor.

Inchidem cartea, cu plăcerea de a recomanda-o tuturor prietenilor noștri de sub 12 ani, cari străbat încă cărările poveștilor și se întâlnesc adeseori, la gura sobei, cu Făt-Frumos și cu Ileana Cosânzeana.

București Febr. 1933.

D. CIUREZU

D. Mărgineanu, Revizor școlar: O pagină din evoluția culturală la granița nord vestică a țării

Zălau, tip. „Luceafărul”, 1932, pag 130

Este foarte mic numărul revizorilor școlari, cari striviți sub mormanul hârtiilor oficiale mai găsesc vreme și avânt să se ocupe de lucrări ce ies din marginile serviciului. Intre acești puțini se găsește revizorul D. Mărgineanu din Sălaj. Lucrarea de domeniu școlar, pe care o dă la lumină sub titlul de mai sus, este cartea de vizită a unui om de conștiință și de acțiune. La nevoie chiar și de luptă. Nu pentru interesele sale, ci pentru apărarea statului pe care înțelege să-l servească cu hotărâre.

Cartea se împarte în două capitole cu două aspecte distincte. Primul este o fidelă oglindă a situației învățământului primar din Sălaj, ținutul de naștere al lui *Simion Bărnuțiu*, unde totdeauna a palpitat mai vie conștiința națională. A parcurge aceste pagini, în care prin rețeaua datelor statistice și a constatărilor oficiale se strecoară un sentiment și un colorit foarte elocvent, însemnează a vedea cu ochii criza morală a învățământului, tragedia școlii și figura de cerșetor umilit, în care ni-se înfățișează dascălul de astăzi. Nu numai în Sălaj, ci din nenorocire în toate colțurile Transilvaniei. Sub aspectul acesta capitolul este un *document al vremii*. Dar nu mai puțin document al vremii este și capitolul al doilea. Mai elocvent și mai interesant chiar prin nota lui specific locală și prin rezonanța lui politică. Capitolul acesta rezumă istoricul acelei arâte campanii de presă pe care gazetele maghiare din

partea locului au avut îndrăzneala s'o deslănțuie în privra autorului pentru simplul motiv, că a înțeles să-și facă datoria și „secțiilor maghiare” dela școalele primare ale statului le-a pretins ca să intre în legalitate și să accepte alternativa: sau respectă programa analitică sau suportă consecințele legii. Dar fițuțele minoritare puse în slujba revizionismului și pornite să submineze autoritatea statului, în care își face apariția, au înțeles să ne servească cu acest prilej o admirabilă lecție de patriotism. Ele ne-au dat să înțelegem, că mult mai trebuie să călcăm pragul școlii lor, pentruca să învățăm cum trebuie să ne apărăm școala și limba, atunci când ele sunt incolțite.

„O pagină din evoluția culturală”, și-a botezat autorul broșura. Este în adevăr o pagină, o tristă pagină, dar în același timp plină de învățăminte. Cetind-o generațiile de mâine vor vedea cu uimire, că în prima decadă a României Intregite școalele altora s'au sporit ca ciupercile. Și vor mai ceti cu uimire, că, deși cu puterea și autoritatea statului la spate, în lupta pentru afirmarea culturii românești un biet revizor școlar dela graniță este tratat de presa minoritară ca un „călău”. Și incolțit cu îndârjirea căinilor dela stână el este lăsat să se apere singur-singurel. Nici statul, pe care-l servește, nici presa românească și nici maaarii noștri patrioți de răspântii n'au sărit să-l apere de dulăi. Noi felicităm pe revizorul Mărgineanu, care a știut să lupte și să se apere singur.

Chiar și numai concepția de idealism și de patriotism, care se degajează din paginile acestei cărți o face vrednică de atenție cea mai largă a cercurilor didactice. De aceea ea se recomandă singură. Și nu cred să fie învățător din aceste părți de graniță, care cetind-o să nu se simtă mai oțelit pentru lupta culturală și națională, pe frontul căreia s'a plasat.

GH. TULBURU

Titanic Vals

(Turneul Teatrului Național din București)

Minuni sunt realitățile cele mai imposibil de realizat. Nu se produc după regulile obișnuite și nu se pretează etaloanelor noastre. Cazul cu succesul piesei Titanic Vals. „Cea mai bună piesă din ultimul sfert de secol”, marele premiu național „100.000 Lei”, serie neterminată cu cassa închisă... titanic vals. Este așa de mare tapajul în jurul piesei d-lui T. Mușatescu încât cu greu poți să te sustragi influențelor și s'o guști cu suflet tihnit.

Ca să ne oprim prea mult asupra piesei în sine, n'ar fi cu rost; mai întâi, n'am putea desprinde ceva de o șocantă originalitate și de-o inexorabilă notă de succes. Ceeace ni-se impune este măiestria cu care autorul știe să aranjeze trivialul cu melodramaticul; tragicul cel mai (uman) mișcător cu comicul ușuratic într'un episod de viață concentrată, semnificativă, reală.

Caracterele sunt bine precizate, moravurile clar evidențiate.

Într'o altă ordine de idei se cuvine a ne opri atenția mai mult asupra jocului actorilor, neglijat cu

nedreptate de majoritatea cronicarilor.

Și cu toate acestea de câteori artistul desinteresat scoate din glodul banalității ineptile vre-unui potentat al zilei.

Din comparația celor două feluri de interpretări, cea a oaspeților și a trupei locale, ni s-a învederat o dată mai mult calitatea superior artistică cu care conștiințioșii actori clujeni însuflețesc personajele și pe de altă parte superficialitatea cu care Prima Scenă tratează competența și emotivitatea noastră de „provinciali”. (Nici nu uitasem bine festa ce ne-a jucat-o cu „Extemporalul”).

Din ansamblul de ocazie se desprinde plăcut sinceritatea caldă a d-lui Mereanu (Dinu) și dragălășenia sprintenului Decebal (D-ra Tilda Radovicu), lăsând inferior pe Decebal dela Cluj.

Promițător tânărul T. Dumitriu în rolul ofițerului.

D. Antonescu a fost un Spirache desbrăcinat și banal, lăsat mult în umbră de frumoasa creație a d-lui St. Braborescu (Cluj). (Cuvântul e inevitabil).

Cu totul deosebită și ceva mai puțin în notă a fost D-na Teodoru față de D-na Nat. Ștefănescu (soacra dela Cluj).

Recomandăm Teatrului Național din București ca la alcătuirea viitoarelor ansamble de turnee să aibă în primă vedere artistul. Asta în interesul comerțului!

M.

Gh. Tulbure: De vorbă cu satele

Oradia, Editura „Casa Națională” Tip Diecezeană 1932, pag. 64. form. 8

Sub titlul acesta cunoscutul publicist ardelean d. Gh. Tulbure, inspector general școlar, publică o seamă de cuvinte pentru cărturarii satelor. Sunt articole scurte și sugestive de toată actualitatea. Fondul este patriotic, cultural și școlar. În realitate sunt vorbe apostolicești, vibrații și îndemnuri de propagandist. Sunt chemările unui om de credință, unui luptător pentru idealul cultural. Scrise cu acel stil ales propriu autorului, care cucerește și convinge, lectura acestor articole este o adevărată plăcere pentru cititorii dela țară cărturari și plugari deopotrivă. Vechi publicist d. Gh. Turbure face parte din pleiada îndrumătorilor culturali care atunci când au de spus pentru lumea satelor înțeleg să-i dea o hrană sănătoasă și de folos sufletesc. Din aceste motive cărticica de care ne ocupăm se recomandă dela sine și merită să o aibă fiecare dascăl, fiecare cărturar și chiar țărănul știutor de carte în biblioteca sa. Mai ales dacă ținem seamă că din beneficiul ei „Casa Națională” din Oradia ca editoare urmărește scopul de a tipări alte broșuri de propagandă.

Cuprinsul ei bogat în povestiri și istorioare instructive, face din ea o lectură potrivită și pentru ora de șezătoare săptămânală prescrisă în școlile primare. Iată de ce o recomandăm cu căldură în special d-lor învățători. Costă 24 lei exemplarul. (Viața Școlară).

Mănăsturul Clujului sau problema mahalalei

Notița noastră din n-rul trecut asupra Mănăsturului românesc din Cluj, scrisă apăsător, pune a problema: a mahalalei românești. Autorul ei este un versat cunoscător al problemei, pe care a studiat-o atent de multă vreme în toate orașele ardelenne. Așa se face, că notița nu e svârilită la întâmplare. Nu avem obiceiul. În dosul „faptelor” rubricii sunt mai totdeauna cercetări migăloase și un îndelung exercițiu jurnalistic... S'a evitat vreo chestiune personală. „Societatea de mâine” și-a făcut o conduită precisă din excluderea rancunelor și rivalităților personale. Cel puțin această revistă să fie o excepție și să elimine metoda barbară a invectivelor și jocosilor personale. O piesă de teatru ne-a actualizat primitivismul și promiscuitatea din bietul Mănăstur al tuturor șomerilor, flămânzilor și părăsiților... Un spirit iute, veninos și meschin s'a însărcinat să răspundă cu o insipidă poliloghie în „Patria”. Cea mai proastă prostie a „Mănăstureanului” e că ne acuză de prozelitism socialist... în Mănăstur. Ce ridicol! Cu cei trei abonați din Mănăstur n'o să răsturnăm acolo partidele! „Societatea de mâine” își pune în mod neinteresat problemele. Mănăsturenii n'au pâinea de toate zilele, dar mi-te mijloace pentru răspândirea periculoasă a „Societății de mâine” ca să-i convertească la socialism. După preopinat în Mănăstur ar fi un Eden și e interzis socialismului să se amestece acolo. Câtă trufie și lipsă de discernământ la inteligența avilită care se erijează în avocat vesel al celor mai năpăstuiți dintre oameni... Problema Mănăsturului o punem pentru deținătorii răspunderii la comună și Stat, și pentru intelectualii de inimă. Ea stă acolo ca un ghimpe...

Gr. Papiți: Glasul sufletului și al trupului.

Ed. „Unirea Română” Timișoara, 1932

Citind cartea de versuri a d-lui Gr. Popiți, ne-am amintit de următorul aforism a lui T. Maiorescu: „Nemărginit îți este dorul: cum vrei să încapi în realitatea mărginită? Totdeauna rămâne un prisos: desperare sau ironie.

Și gândind la cele două alternative cari vin să echilibreze prisosul, adică desperarea sau ironia, s'ar mai putea adauga una, cea de a face versuri. D-lui Gr. Popiți îi lipsește puterea de stilizare a sentimentelor și deoarece nu-i ironie, iar pentru a fi desperat i-ar trebui mai puțin echilibru sufletesc, ceace nu se poate găsi la dânsul, având instinctul constructiv al vieții prea dezvoltat. Soluția echilibrării a găsit-o în poezie. Astfel văzute, versurile d-lui Gr. Popiți apar ca o necesitate organică, ca o nevoie firească, care trebuie să umple felul ce se naște în sufletul poetului, printr-o lipsă, mai mult sau mai puțin accentuată, de adaptare unei atitudini realiste în viață. Sufletul omenesc a avut întotdeauna nevoie de mângâiere și de destăinuire. Aceia la cari nevoia de destăinuire este mai profundă se import în două clase;

primii, cei discreți, cei cu o anumită pudoare sufletească, sunt aceia cari își descarcă sufletul în mod intim, într'un cerc restrâns al familiei; iar a doua clasă, o formează aceia cu o sensibilitate mai ostentativă, și cari dotați și c'o putere de expresie, mai mică sau mai mare, țin mult la faptul de-a face și pe alți martori suferințelor și sbuciumului lor intim. D-l Gr. Popiți face parte din cei din urmă. Dânsul ne povestește în valumul de versuri, toate lipsurile, toate darurile și nedumeririle ce le are în viață. Prin aceasta poezia lui apare cu totul, strict personală. Este un fenomen care studiat individual are valoarea lui, pentru acel individ, raportat însă societății apare ca un non-sens, fiind lucruri prea caracteristice eului personal, și fiind prea puțin capabile de a fi generalizate.

V. BENEȘ

Concertul V. Ghibu—A. Teleki

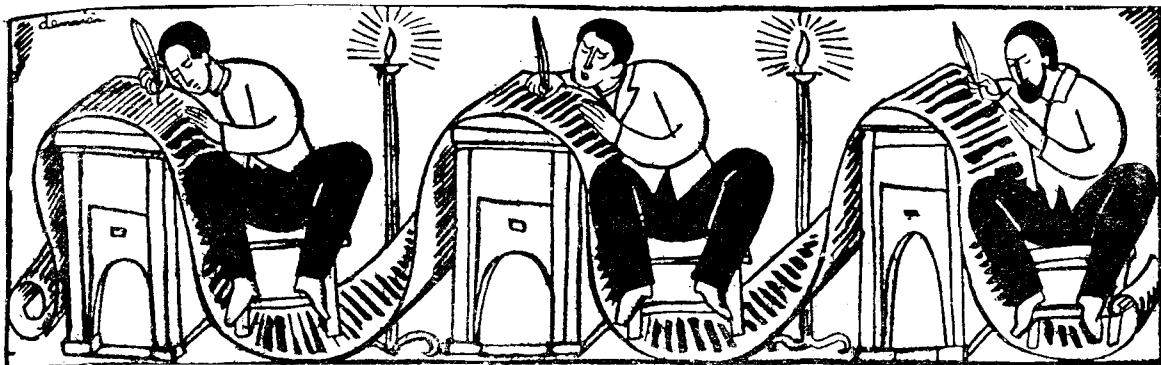
Concertele la Cluj sunt tot mai rare. Intelectualii noștri își satisfac din plin cerințele sufletesti la teatru și operă. Lume cu exigențe mai rafinate artistice avem puțină și ca urmare artiștii noștri se încumetă tot mai rar să ne ofere, mai mult ca un sacrificiu personal, câte o seară de muzică pură.

Cu atât mai prețioase ne sunt manifestările artistice, ca cea din seara de 31 Ianuarie, când d-na Veturia Ghibu și d-l Adam Teleki au executat în sala Camerei de comerț un program de lieduri din Brahms, Strauss și Teleki. Fără îndoială a fost un concert demn de reputate centre muzicale străine. Doamna Ghibu s'a dovedit și acum o cântăreață de clasă înaltă. Compozițiile lui Brahms, prin arctectura lor grea, pietre de încercare pentru cele mai bune cântărețe, ca și liedurile pline de subtilă poezie ale lui Strauss, d-na Ghibu le-a cântat cu ușurință, claritatea și precizieuna dusă până la cele mai fine nuanțe, a celor ce stăpânesc toate tainele școlii speciale pe care acest gen muzical o pretinde. Vocea-i străveziu de clară și caldă a reliefat specificul fiecărui lied cu o precizie și finețe, care în acompaniamentul rafinat nuanțat al d-lui Teleki, atingeau perfecția artistică.

Partea a doua a programului a fost întocmită din compozițiile d-lui Adam Teleki, membru al societății compozitorilor români.

Creațiunile d-sale, întâia oară cântate înaintea publicului românesc i-au desvelit de la prima audiție remarcabilul său talent de compozitor al liedurilor.

Admirator — cum singur o mărturisește — al muzicii lui Strauss, stăpân pe tehnica muzicii moderne, d-l Teleki imprimă compozițiilor sale o notă personală de distincție poezie, care dă liniei aproape clasice a melodiei, o remarcabilă bogăție de nuanțe. „Sag Mutter” este o creațiune de o indiscutabilă valoare muzicală. Dar mai cuseamnă amara melancolie în care a știut îmbrăca poeziile lui Verlaine, e o concludentă mărturie a talentului și a sensibilității acestui compozitor, care alături de d-na V. Ghibu a fost sincer și îndelung aplaudat.

F A P T E

I D E I

OBSERVAȚIUNI

Soluția violenței

In viața politică se petrec dela o vreme fenomene, cari ne fac să încheem anume concluziuni folositoare la descifrarea explicațiilor timpului nostru.

Ne uluște rapidă evoluție a oamenilor dela un extrem la altul. Intellectuali domoli, calmi, așezați, cu toate caracterele unor burghezi dornici de liniște, se mișcă, împrumută atitudine de netedă afirmare, trec peste toate treptele intermediare și se înregimentează, fără obstacol, deadreptul în mișcarea comunistă. Cellalt socialism, de conduită controlată, severă, logică, pacifică, li se pare prea puțin, nu-i mai satisface, căci ar fi învechit și depășit de transformățiunile recente. De ce nu s'ar face saltul deodată în extremis?

Pe de altă parte, o seamă de oameni, pe cari îi credeai cu totul democrați, din păturile de jos, puțin instruiți și bătuți de nevoi, își iau și ei morgă nu mai puțin curajoasă și se aliază celorlalți extremiști, ultrașovinistilor, „ciomăgarilor” de dreapta.

Își pierd oamenii capul. Se părăsesc comandamentele judecării limpezii și se recurge la soluția simplistă a violențelor.

Da. E un drum mai greu: al rațiunii, al logicii, al calmului. El cere efortare și cumpăneală.

Cellalt drum e mai comod și mai rapid. Nu cere nici o cheltuială de nervi și de inteligență, căci se oferă imediat: e drumul violențelor, cel mai ușor de atins, cel mai direct între două termene, fără sinuozități întortochiate.

Desigur, sunt explicațiuni. E mizeria, e deziluzia, e nerăbdarea. Trebuie să se ia măsuri și nu se iau. Trebuie să se combată suferințele, și atâția burtă-verzi se eschivează de la orice colaborare. Trebuie să se întreprindă acțiuni imediate de ordin social, și atâția șefi de autorități preferă să doarmă în fotolii și să ăscăliască birocratic, automat hărții, fără să-și ridice capul dintre ele și să observe viața.

E o impasibilitate vinovată, o imbecilitate a celor cu răspundere, o somnolență a celor de sus, cari nu-și bat capul cu soluțiile urgente ale chinurilor sociale, ci se complac în obișnuințele tipice ale altor vremuri.

Așa se scot însă din răbdări cetățeni, cari apoi recurg ei la soluția cea mai simplă și mai la îndemână: a violenței.

HORIA TRANDAFIR

Redacționale

Oricine poartă un interes publicistic revistei noastre „Societatea de mâine” și dorește să se orienteze asupra sensului directivelor ca și al tehnicii sale, are în numărul acesta oglinda cea mai fidelă. Nu ne interesează tabăra politică unde confesează scriitorul, ci exclusiv rezultatele laboratorului științific sau anchetelor social-culturale de urma cărora cultura și frumusețea morală a României se alege cu un spor de cunoștință și clarificare ideologică. Nu avem un dușman mai respingător, mai grosier și mai temut decât prejudecata celor cari ne califică altfel decât cum suntem. Spiritul obtuz, pornit să diformeze din răutate, din ignoranță sau din lene spirituală, refuzând cu obstinațiune orice persuasiune și persistând în eroare, comite cel mai mare rău și cea mai mare nedreptate. Plecată la drum aici în metropola provinciilor noi „Societatea de mâine” înțelege să fie expresia credincioasă a frământărilor și complexelor de probleme regionale în primul rând, să facă loc talentelor mature și condeilor promițătoare, să nu se coboare la remorca nici unui partid, să respecte autonomia opiniilor, să întreprindă studii și anchete în orice domeniu, să fie o veghe nestinsă a libertăților publice și să cultive foarte intensiv nevoile și stările de viață ale masselor populare al căror standard de viață nu poate fi ridicat decât prin democratism veritabil, prin socialismul silințelor colective, prin culturalizarea care să pătrundă jos de tot, până în cea din urmă colibă țărănească. Poporul român n'are decât numărul, cantitatea, să cucerească și valoarea prin calitate. Toți cei buni și independenți și drepti vor fi hotărâți să dea satisfacțiune „Societății de mâine”.

Suntem convinși apoi, că nici unul cititor de bună credință nu-i va scăpa metoda noastră de informațiune onestă și sistematică timp de zece ani asupra manifestărilor științifice, sociale, artistice și literare ale intelectualității românești. Cronicile noastre sunt model de sarguincioasă și obiectivă înfrățire a străduințelor culturale din epoca noastră agitată. Inchegăm în paginile noastre o vastă frescă de cunoaștere a contemporanității.

O viziune profetică: Hitler ultima flacără

Sunt ani de zile de când social-democrația germană se învingea mereu pe sine și refuza toate ispi-

tele de a lua puterea. Nu era coaptă situația pentru așa ceva. Din două motive indeosebi. Întâiu: o grabă de a pune mâna pe forța de stat ar fi putut provoca izbucnirea unui înfiorător războiu civil cu niște consecințe catastrofale pentru Germania ca și pentru Europa însăș. Burghezia puternică și șovinistă ar fi aruncat în sarcina socialiştilor toate năpăstuirile crizei cumpănite și ar fi incitat la rezistență armată. Ciocnirile ar fi fost inevitabile. Socialiștii și-au dat seama, că e încă enorm de tare coaliția marilor puteri capitaliste, cari ar fi putut crea astfel de dificultăți în drumul organizației socialiste a republicii germane, pe cari nu le-ar fi putut înlătura. Realisti și pacifiști, socialdemocrații germani au avut prudența de a cruța Germaniei convulsivunile și a luat atitudinea cea mai cumințe dictată de împrejurări în favoarea cauzei germane și mondiale.

Sunt mai bine de trei ani de când socialdemocrații germani caută cu toate argumentele să convingă pe camarazii lor din toate țările, că nu era soluție mai matură pentru ei decât aceasta. Câte învinuiri, câte acuzațiuni de abdicare dela socialismul adevărat! În acelaș timp socialiștii germani au prevăzută, cu certitudine, că republica lui Hindenburg va face apel rând pe rând la toate rezervele forțelor capitaliste, și că în cele din urmă va fi de neînălțurat chemarea lui Hitler. Ceeace s'a și întâmplat. Hitler e apogeul. E cea din urmă scândură de salvare a nenorocitului capitalism hărțuit și epuizat. Inchipuți-vă: în fruntea marelui popor de cultură și știință care e poporul german, un om simplu și brutal ca Hitler. Câtă desiluzie! Câtă inapoiere! Ce ciudățenie! Capitolul astfel se va încheia repede. Totul se simplifică și se lămurește.

Figuri ziaristice a delene

Incepând cu no. de față un publicist ardelean de marcă d. Ion Mateiu publică în „Societatea de mâine” o serie de portrete ale marilor figuri cari au ilustrat glorioasa presă românească de eri din Transilvania. Intemeiate pe o cuprinzătoare documentare bio și bibliografică, portretele sunt dintre cele mai complete și mai isbutite. D. prof. universitar Ion Mateiu a dezvoltat o avântată și merituosă activitate publicistică în Tribuna, Românul, Luceafărul și „Societatea de mâine”, iar acum reluându-și catedra în Cluj se întoarce și la vechile și viguroasele indeletniciri ale scrisului...

Moartea contelui Appony

Prins de o gripă, temutul conte Apponyi moare în Geneva unde reprezenta Ungaria în areopagul Societății Națiunilor, în vârstă de 86 ani. O întreagă lume i-a prezentat omagiul din urmă la catafalcul pentru strălucitele calități oratorice și diplomatice. Fără îndoială, că Apponyi era cel mai mare bărbat de stat al țării sale, posedă întinse cunoștințe și vorbea fluent mai multe limbi europene. O existență de patriarh i-a dat ocaziunea să participe la viața politică a Ungariei atâta vreme. El a intruchipat mai mult decât oricare alt om politic maghiar spiritul ofensiv și intolerant unguresc împotriva altor popoare. A trăit ascensiunea supremă a Ungariei impinse de visuri imperialiste și zdrobitoare de naționalități și soarta nu l-a crutat să vadă Ungaria redusă în granițele etnicului și opacă față de orice reformă democratică. A acționat în mai multe partide, sfârșind cu cel kossuthist; iar dela o vreme de când conducea peste hotare delegațiunile ungare, nu mai era încadrat nici în acesta din urmă. O serie de martori ne spun, că Apponyi și-ar fi revizuit mult conștiința și pleda pentru introducerea sistemului democratic în Ungaria, pentru votul universal și reforma agrară.

Nu s'a realizat însă nimic în acest sens. Aristocrația maghiară nu cedează decât în fața catastrofelor sau nici chiar atunci, ci preferă să se prăbușească integral cu mândria de castă cu tot. Fostele popoare de sub dominațiunea maghiară nu păstrează față de Apponyi decât penibilele amintiri ale celor mai crude tiranii politice și culturale. El a fost autorul faimoasei legi a zonelor culturale, dela care se aștepta rapida maghiarizare și dispariția a tuturor nemaghiarilor, deci și a „cetățenilor maghiari cu buze valahe”.

Crâncenul agresor a fost consecvent în persecuția feroce și și-a văzut cu ochii răsplata: prăbușirea falniciei Ungarii inchizitoriale.

Cele două reguli ale politicii externe franceze

Am putut citi în întregime conferința celebră a d-lui Herriot adusă de revista parisiană *Conferencia* asupra conduitei Franței în politica sa externă. E foarte simptomatic, că d. Herriot a trebuit să cedeze publicului și să o repete, să o rostiască a doua oară — ca o dovadă, că a fost satisfăcut gustul general, că d. Herriot a intrunit mari sufragii ale opiniei publice franceze. În celebra conferință d. Herriot demască zorul înarmărilor germane și ungurești. Se teme, că n'a murit cu totul spiritul lui Bismark în Germania, nici machiavelismul în Italia. Laudă Cehoslovacia pe care se poate conta într'un conflict cu Ungaria. Laudă Polonia pentru că aceasta poate contrabalansa la timp o resurrecție a imperialismului german. Se pare, că noi tragem prea puțin în cântarul politic al d-lui Herriot, căci Franța nu ne face aceeași curte insistentă ca Poloniei și Cehoslovaciei. Foarte important pentru politica internațională este faptul, că d. Herriot formulează pentru politica Franței două

regule precise: a) pe Franța n'o interesează regimurile politice interne ale țărilor, ci exclusiv problemele ei, adică Franța nu censurează și nu critică stările interne din statele cu cari întreține raporturi, ci e condusă numai de interesele ei; b) Franța stă pe baza tratatelor de pace și nu admite modificarea lor. Herriot este un bărbat de stat de o vastă cultură, foarte pregătit, „improvizează” discursurile (a căror materie, în realitate a fost îndelung cercetată) și dacă se arată îngrijorat n'o face din ușurință, ci din motive foarte întemeiate. Europa și toată lumea stă pe un vulcan, pentru că evenimentele depășesc oame-nii.

Tulburările recente

În atelierele căilor ferate din Plocești, București și Cluj au izbucnit deodată mari tulburări, iar busculada cu forța publică a fost inevitabilă. Cum de s'au putut naște spontan mișcările muncitorești, peste capul sindicatelor și partidelor? Iată penibila problemă care dă de gândit. Bizareria constă mai ales în împrejurarea, că prea puțini muncitori erau organizați. Abia două-trei sute dacă erau înscrși în sindicate. Și destul de puțini în partidele proletare. Se poate arunca exclusiv în spinarea unor agitatori de ocazie, de exemplu comuniști, aparițiunea agitațiilor teribile așa deodată? Nu e convingătoare bănuiala. Din punct de vedere psihologic există o singură explicațiune: masele, răscolite de foamete și provocațiunile aparatului administrativ care întârzia satisfacerea unor vechi revendicări de salarii, în lipsă de orientare și educație sindicală, și-au pierdut sârta și s'au datat la acte de violență. Aceasta este ciudătenia mișcărilor socialiste dela noi: aproape nicio înclinare a maselor spre organizare sindicală, spre „școală” politică, spre cunoaștere temeinică și continuă a problemelor, deci lipsă de simț politic. Vin însă zile grele, când oamenii își pierd capul complet și o iau razna. Pe urmă vin represaliile sângeroase. Izbucniri furtunoase de o clipă și muțenie grozavă și îndelungă în urmă. Ce intermitențe, ce lipsă de logică, de lacună de continuitate! E de vină temperamentul latin căruia-i repugnă disciplina? Pretext! E nevoie de disciplină și școală sindicală pentru că lupta să se dea din plin, sigur, continuu, invincibil. Iată datorită proletariatului român!

Parțialitate și mărginire

Tot în ziarul „Patria” din Cluj s'au inserat în caractere cursive niște coloane asupra „revistelor ardelenene”. Un domn Filimon (ce pretenție de causticitate și criticism!) dând articolului un atare titlu pretențios ne-a provocat curiozitatea. Ei bine, improvizatul nostru critic se demască la sigur prin manopera la care s'a pretat: în vreme ce consacra un lung pasagiu pentru a comenta n-rul prim al unei reviste (cu toate că pentru a te rosti asupra unei publicațiuni ai nevoie de răgazul unor luni, ba al unor ani chiar), pe noi ne strămoțorează într'un penibil amalgam de câteva vorbe încălcite, așezându-ne într'o tovarășie cu care nu avem nici o afinitate și

nici o potrivă. Ce generos cu alții, ce sgârcit și răutăcios cu noi!

Maniera asta injustă, superficială și interesată îl caracterizează și-l condamnă hotărâtor pe travestitul Filimon. El n'a intenționat altceva cu pretențiosul titlu de articol decât să strice prestigiului „Societății de maine” care rezistă eroic de zece ani sub nasul lui ce respiră numai vanitate și mărginire: „petitesse d'esprit”. După ce comite impietatea de a se refugia sub mantia unei glorii strămoșești (pentru că efectul să fie chiar contrarul: comparația cu cel mare să-l reducă la o și mai evidentă micuție), mai pricinuește un dublu rău: lui personal pentru că se pretează la metoda suterană a difamației anonime, și ziarului care se solidarizează cu atari apucături inadmisibile în viața tiparului. Înțierăm tipul și ne vedem de treabă.

Contrabanda de arme dela Hirtenberg

Socialiștii din Budapesta și Viena au descoperit în vremea din urmă o sistematică livrare de arme și munițiuni din Italia prin Austria în favoarea Ungariei. Grație curajului neînfrânt al singurului factor european realtente pacifist care e socialismul, a fost demascată contrabanda ce urmărea scopul de a întâri forța armată a Ungariei. Austria s'a pretat la aceasta, călcând toate obligațiunile internaționale și netinând seamă de sacrificiile enorme ale statelor de a asana finanțele sale sdruncinate. Înarmarea clandestină a Ungariei fie prin transporturi de vagoane, fie prin avioane și autocamioane italienești a alarmat Parisul și Londra îndeosebi cari au și făcut demersuri diplomatice energice la Viena. Se pare, că stăm în fața unor apropiate evenimente, dacă nu cumva surprinderă înainte de vreme a dăstru moralul conspiratorilor. Se vorbește de două combinații: a) Italia și Ungaria să invadeze Austria din care să anexeze o parte, iar altă parte să treacă la Germania în virtutea politicii Anschlussului; b) Hitler se oferă să salveze Austria dându-i a-jutoarele bănești necesare, cu condiția de a se ceda regimul în mâna naționaliștilor austriaci... Ceva este în aer. O tentativă în acest sens deslănțue furtună generală în Europa.

Reculeasă din spaima, al cărei semnal l-a dat însuș Herriot, Europa încearcă să se împotrivescă planurilor ce se urzesc în bazinul Dunării. Mica Antantă și-a consolidat statutul de cooperare efectivă, iar diplomația Parisului și Londrei dă semne de trepidantă reacțiune. Capitalismul revizionist a intrat în luptă cu cel antirevizionist. El își macină forțele desorientate de criza pe care tot el a deslănțuit-o. Nu se poate ca el să nu piară prin sine însuș.

Prietenii noștri sunt rugați a recomanda în cercurile lor abonarea

„SOCIETĂȚII DE MAINE”